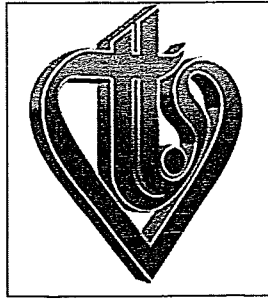

سازمان دیانت ترکیه

دربارۀ اصلاح تشکیلات 395-398

باب مشیخت مطرح کردند
(سازمان دیانت [ترکیه]،
۱۹۹۹، ص ۴).

با پیشنهاد محمدضیاء
گوکآلپ* در ۱۳۳۵ و تأکید
او بر جدایی امر دیانت از
قضا، اداره محاکم شرعی به
وزارت عدلیه و مدارس

www.diyanet.gov.tr/eng/1/06/2017/

نشان سازمان دیانت ترکیه

دینی به وزارت معارف واگذار شد. شیخ الاسلام هم از عضویت در هیئت دولت محروم شد. البته سه سال بعد در ۱۴ شعبان ۱۳۳۸ (۲۳ اردیبهشت ۱۲۹۹) ۳/ مه ۱۹۲۰، محاکم شرعی زیر نظر باب مشیخت قرار گرفت، اما این قانون در نواحی تحت سلطۀ حکومت نوپای ترکیه اجرا نشد. سرانجام با استعفای محمد نوری افندی مدنی، آخرین شیخ الاسلام، در ۴ مهر ۱۳۰۱/ ۲۶ سپتامبر ۱۹۲۲ همراه با دیگر اعضای دولت عثمانی، این تشکیلات با قدمتی حدود پانصد سال، به تاریخ پیوست (سازمان دیانت [ترکیه]، ۱۹۹۹، ص ۴-۵؛ تاش، ص ۸۱-۸۲).

با تشکیل مجلس ملی کبیر ترکیه در ۴ شعبان ۱۳۳۸/۲۳ آوریل ۱۹۲۰، وظایف باب مشیخت و وزارت اوقاف به وزارت شرعیۀ و اوقاف محول شد. در نخستین دولت، به ریاست مصطفی کمال آتاتورک*، مصطفی فهمی افندی (متوفی ۱۳۲۹ ش/ ۱۹۵۰) مسئولیت آن را عهده دار شد. با توجه به قانون بودجه ۱۳۰۱ ش/ ۱۹۲۲ این وزارتخانه از سه بخش اداره مرکزی، اداره مدارس و اداره ولایات تشکیل می شد و موظف به ارائه خدمات دینی، آموزش دینی و انتشارات دینی بود (آقسوی^۵، ص ۵۰؛ سازمان دیانت [ترکیه]، ۱۹۹۹، ص ۱۲-۱۵؛ تاش، ص ۸۳-۸۴). با آنکه در نخستین دولت جمهوری ترکیه، به نخست وزیر عصمت اینونو* (۸ آبان ۱۳۰۲/ ۱۳ اکتبر ۱۹۲۳)، وزارت شرعیۀ و اوقاف نیز در مجموعه دولت قرار داشت، اما در ۱۲ اسفند ۱۳۰۲/ ۳ مارس ۱۹۲۴ با تصویب مجلس و برای جداسازی امور دینی از مسائل سیاسی، وزارت مزبور منحل و به جای آن سازمان امور دیانت (دیانت ایشلری رئیسلیگی) و اداره کل اوقاف (هر دو وابسته به نخست وزیر) تشکیل شد. براین اساس، رئیس جمهور به پیشنهاد نخست وزیر، رئیس دیانت را منصوب می کرد و مفتیان همه نواحی زیر نظر وی بودند. ریاست امور دیانت افزون بر رسیدگی به امور دینی و صدور فتوا، به جز در امور

www.kheugov.bn/Site Pages/Permohonan Menuaikan Fardu Haji.aspx; The Report: Brunai Darussalam 2009, [London]: Oxford Business Group, 2009.

/ فائزه رحمان /

سازمان حفاظت محیط زیست ایران ←
محیط زیست

سازمان دیانت ترکیه، سازمانی در ترکیه برای اداره

امور دینی.

۱) تاریخچه. در دورۀ عثمانی تا پیش از تنظیمات* (۱۲۵۵) مسئولیت رسیدگی به امور دینی بر عهده باب مشیخت* بود که در رأس آن شیخ الاسلام* قرار داشت. شیخ الاسلامها افزون بر صدور فتوا و تأثیرگذاری مستقیم در تصویب و اجرای قوانین حکومتی، عهده دار امر قضا، آموزش و اوقاف نیز بودند. محمدبن حمزه فناری* که در ۸۲۸ مفتی بورسه* بود - اولین شیخ الاسلام عثمانی شناخته می شود، اما این مقام در زمان شیخ الاسلامهایی چون زنبیلی علی افندی (متوفی ۹۳۲)، ابن کمال (متوفی ۹۴۰) و ابوالسعود افندی* (متوفی ۹۸۲) جایگاه ویژه ای پیدا کرد؛ برای نمونه ابوالسعود افندی انتصاب مفتیان و مدرّسان را عهده دار شد که تا آن زمان از وظایف صدراعظم بود (سازمان دیانت [ترکیه]، ۱۹۹۹، ص ۳؛ تاش^۲، ص ۶۹-۷۰).

تا اوایل قرن سیزدهم / نوزدهم قدرت و نفوذ شیخ الاسلامها در اداره امور دولتی به تدریج افزایش یافت، اما با آغاز اصلاحات در دورۀ سلطنت محمود دوم* (حک: ۱۲۲۳-۱۲۵۵) از قدرتشان کاسته شد؛ در دورۀ تنظیمات این روند ادامه یافت و مدارس جدیدالتأسیس به سبک اروپایی تحت نظارت شیخ الاسلام قرار نگرفت و با ایجاد وزارتخانه های عدلیه، معارف و اوقاف، دایرۀ اختیارات شیخ الاسلام محدود شد (سازمان دیانت [ترکیه]، ۱۹۹۹، ص ۳-۴؛ تاش، ص ۷۷-۷۹؛ چاکر^۳ و بوزان^۴، ص ۴۷).

براساس قانون اساسی ۱۲۹۳، افتاء، قضا و تدریس در حیطة وظایف شیخ الاسلام بود. با اعلان مشروطیت دوم در ۱۳۲۶، بحث دربارۀ کارکرد باب مشیخت شدت گرفت. از نظر منتقدان، مقام مشیخت توان همراهی با نوسازیه را نداشت و حتی طبق اظهارات برخی از آنان، بستن مدارس دینی ضروری به نظر می رسید. در برابر این انتقادات گروهی از علما، به ریاست مصطفی صبری افندی*، در نشریۀ بیان الحق پیشنهادهایی

1. Diyanet İşleri Başkanlığı [Türkiye]

2. Taş

3. Çakır

4. Bozan

5. Aksoy

040576

İŞTAR GÖZAYDIN 1959 yılında İstanbul'da doğdu. 1977'de Üsküdar Amerikan Kız Lisesi'nden, 1981'de İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. 1982 yılında aynı fakültenin İdare Hukuku Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak göreve başladı. 1986-1987 yıllarında Fulbright Bursu'yla ABD'de lisansüstü çalışmalarına devam etti. 1987'de New York Üniversitesi'nde tamamladığı "Employment Discrimination Against Persons with Acquired Immunity Deficiency Syndrome (AIDS): A Prediction of the Supreme Court's Response [AIDS Hastalarına Karşı Çalışma Alanındaki Ayrımcılık: Yüksek Mahkeme'nin Muhtemel Yaklaşımına İlişkin Bir Öngörü]" başlıklı çalışması ile yüksek lisans (MCJ: *Master of Comperative Jurisprudence*); 1991'de İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde tamamladığı "Diyanet İşleri Başkanlığı" başlıklı çalışması ile doktora derecesini elde etti. 1997 yılında doçent, 2006 yılında profesör unvanlarını alan Gözaydın, halen İstanbul Teknik Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü öğretim üyelerindedir. Londra Üniversitesi Birckbeck College ve Londra Metropolitan Üniversitesi'nde de sürdürdüğü akademik çalışmaları dışında, Açık Radyo 94.9'da halen, haftada bir yayımlanan "Mekanlar ve Çağlar içinde Ses" adlı klasik müzik programının yapımcılığını ve sunuculuğunu yapmaktadır (<http://www.itb.itu.edu.tr/gozaydini/>).

İletişim Yayınları 1417 • Araştırma-İnceleme Dizisi 237
ISBN-13: 978-975-05-0704-5
© 2009 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2009, İstanbul

EDITÖR Kerem Ünüvar
DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç
KAPAK Suat Aysu
KAPAK RESMİ Osman Hamdi Bey, "İlahiyatçı"
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Ekrem Solgun
DİZİN Ekrem Buğra Büte
BÂŞKI ve CİLT Sena Ofset
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

A.Ş.
E.Ş.
Diyanet İşleri Başkanlığı

İŞTAR GÖZAYDIN

Diyanet

Türkiye Cumhuriyeti'nde Dinin Tanzimi

25 NİSAN 2010

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	154537
Tes. No:	352.12 GÖZ.İ

i l e t i ŝ i m

mübîn-i İslâm'ın" yalnızca ibadet ve itikadta taalluk eden ahkam ve mesalihini tanıyan laik rejim çerçevesinde, Diyanet'e vücut veren tarihsel bağlamın ortadan kalktığı ve kadim 'organik' ilişkinin, yerini 'sentetik' bir ilişkiye terk ettiği rahatlıkla söylenebilir. Diyanet'in mevcut sistem içerisindeki konumunun bir sıkıntı kaynağı olmaya devam etmesinin temel nedeni, kanaatimizce, söz konusu ahkam ve mesalihin tedviri ile mükellef tutulan Diyanet'in, din-devlet ilişkisinin organik mahiyetini yitirdiği laik bünye içerisinde protez bir organ durumuna düşmesidir. Süreç içerisinde Diyanet'in kuruluş kanununda tadat olunan görev ve yetkilerine, yeni konjonktürün belirlediği –telaffuz olunan veya olunmayan– yeni misyonların eklemesi nedeniyle de, bu bağlam kayması olsa gerektir. DİB'na karşı, gerek İslami hassasiyet taşıyan, gerek laik sistemin bütünlüğünü gözeten gerekçelerle eleştiri üreten çevrelerin, işaret edilen bağlam kaymasını göz ardı etme lüksleri olmadığı kanaatindeyiz. Dolayısıyla, din-devlet ilişkilerini yeniden organik bir yapıya kavuşturmak suretiyle, Diyanet'e otantik ve makul bir kurum hüviyetini iade edecek yapısal bir sistem değişikliğini veya laikliğin oturmuş tanım ve uygulamalarının gereğini yerine getirmek suretiyle, din işlerinin tedvirini sivil ve özerk bir kurumsal yapılanmayı göze almadıkça, geliştirilen model önerilerinin sağlıklı olamayacağını düşünüyoruz. Bununla birlikte, DİB sistem içerisinde var olduğu ve ıcrayı faaliyette bulunduğu sürece, sistem ve model tartışmalarının yanında, kurumun yürüttüğü hizmetlere ilişkin birtakım mülahazaların dillendirilmesi de kaçınılmazdır.

Ağırlıklı olarak Diyanet'e ilişkin yazılardan oluşan elinizdeki sayıda, imkan ölçüsünde, söz konusu perspektiflerin hepsinin yer almasını hedefledik. Bu çerçeveye, Mehmet S. Aydın Hocamız, Avrupa Birliği ile entegrasyon sürecinde, din-devlet ilişkilerine kazandırılması gereken veche ve din hizmetleri veren çağdaş bir kurumdan beklenen vizyon konusundaki değerlendirmeleriyle katkıda bulunurken; aynı zamanda bu sayının konu danışmanlığını da yürüten Sönmez Kutlu, sıcak bir tartışma alanı oluşturan, Alevi-Bektaşiler'in mevcut yapısıyla Diyanet'te temsil edilme taleplerini; Erkan Yar, dinsel bürokrasi olarak Diyanet'in kurumlaşma ve hizmetleri açısından demokratikleşmesi yönündeki talepleri; İlhan Özyay ise, Diyanet'in idari yapı içindeki yerini değerlendiren yazılarıyla katıldılar. Sistem ve vizyon merkezli yazıların yanı sıra, Diyanet'in istihdam ve hizmet politikasında kadınlara ayırdığı yer, yayın politikasını ve hizmet veren kadro ile hizmet alan cemaatin niteliklerini sorgulayan yazılar, Diyanet'in hizmetlerine ilişkin hoşnutsuzluğun nedenlerine dair ipuçları içermeleri ve bu anlamda bir iyileştirmenin mutlaka ciddi araştırmalarla ulaşılabilecek tespitler üzerine bina edilmesi gerektiğini göstermeleri bakımından önemli katkılar içermektedir. Ayrıca, farklı zamanlarda Diyanet İşleri Başkanlığı yapmış saygıdeğer hocalarımızın mütalaalarını almak amacıyla yaptığımız soruşturmanın özel bir anlamı ve tarihi bir değeri olsa gerektir. Klasik metin olarak seçtiğimiz merhum A. Hamdi Akseki'nin raporunun, bu soruşturma açısından tamamlayıcı olacağını düşündük. Kapak konusuyta ilgili yazıların dışındaki makalelerin de ilgi çekeceği ve önemli katkılar sağlayacağı kanaatindeyiz. Başta konu danışmanı olmak üzere, bu sayının hazırlanmasında emeği geçen herkese minnettarız.

Örtünme konulu ağırlıklı sayıda buluşmak üzere selamlarımızla.

0.1910

Editörden

Diyânet Meselemiz

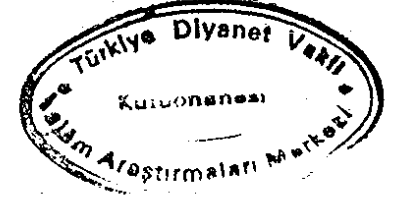
MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DUKÜMAN

21 MAYIS 2003

Türkçemiz'de: "dinin hükümlerine uymak" demek olan diyânet kelimesi, "Diyânet İşleri" tâbirinde tamâmiyle 'dîn' anlamında kullanılmıştır. Buradaki 'dîn'den kasıt, İslâm'dır. Zira Diyânet İşleri Başkanlığı'nın yahûdi, hıristiyan... gibi gayrı İslâmî dîn mensublarına yönelik idâri hiçbir hizmeti söz konusu değildir.

İslâm dîni, bildiği gibi, insanları, dünya hayatında Allah'a yaraşır kul seviyesine erdirmek için Allah tarafından gönderilmiş mesajların son tezâhürünü teşkil etmektedir. Daha önceleri pek çok yazımızda da belirttiğimiz üzere, İslâm'ın bu dünyevî vasfı üzerinde gayrı müslim büyük İslâmologlar da birleşmektedir. Namaz, oruç, hacc gibi ibâdetler dahî dünyevîdir, dünya hayatında yapılacaklardır. Dünya insanını ilâhî kulluğa yükseltmek için vaz edilmişlerdir. Âhirette bu nevi hiçbir ibâdet söz konusu değildir. Dolayısıyla Müslümanlık'da dîn adamı-dîn dışı adam, rûhânî-cismânî... gibi ayırımlara kesinlikle gidilemez. Her müslüman, dîninin adamı olmak durumundadır. Dîn adamı *ricâlu'd-dîn* tâbiri Abbâsiler zamanında devlet lisanına girmiştir. Hz. Peygamber ve ilk halifeler devrinde İslâm toplumunda böyle bir tâbirin kullanıldığını biz bilmiyoruz. Ne var ki günümüz Türkiye'sinde sokaktaki bir kimseye: "Dîn adamı kimdir?" diye soracak olsak, alcağımız cevap her hâlde: papaz, haham, müftü, hoca, kâdî, hatîb, imâm, vâiz, müezzîn, hâfız, mevlidhan, diyânet reîsi, ilâhiyatçı... olacaktır. Acaba bu sıfatları taşıyanların dışındakiler ne adadırlar? Meselâ terzi, bakkal, mühendis, doktor ne adadıdır? Dîn dışı adadırlar mıdır bunlar? Biliyoruz ki Hıristiyan dünyasında kilise mensublarına: *clericatus* (rûhânîler), böyle olanlara da: *laicus* (rûhânî olmayanlar) denmektedir.

Ama İslâmî anlayışta böyle bir ayırım söz konusu değildir. Meselâ, ezân okuyanın ismi müezzindir; namaza başkanlık edenin ismi imâm; 'önde duran'

Musahhîhler : Ahmet GUNAY
Yılmaz TARTAN
Adil YILDIRIM
Ahmet TORUN
Abdil AKTAŞ
Abdullah ŞAHİN
H. İbrahim KARAPINAR
Mehmet GOKTEPE

95-06-Y-0003-338
ISBN: 975-19-1244-x
975-19-1246-6

16 MAYIS 1996

MADDE YATIRILANDIKTAN
SONRA GELEN BOKÜMAN

I. DİN ŞÛRASI

TEBLİĞ VE MÜZAKERELERİ

(1-5 Kasım 1993)

(I)

© Diyanet İşleri Başkanlığı

Dizgi : Mustafa YEŞİLYURT
Arif YEGİN - Yusuf GORGUNOĞLU

Dizayn : Recep KAYA
Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı
Deleme ve Yayın Şubesi Müdürlüğü
Tel: (0312) 435 52 73 - ANKARA

Baskı : Semih Ofset Matbaacılık ve Ambalaj Sanayi Ticaret Ltd.Şti.
Büyüç Sanayi 1. Cad. No: 74- İskitler / ANKARA
Tel: (0312) 341 40 75 (4 Hat) - Fax: (0312) 341 98 98

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Demirbaş No:	39368-1
Tasnif No:	297.004 DİN-5

ANKARA - 1995

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

- 1 CELAL SÜRGEÇ, Diyanet İşleri Başkanlığı ve eğitim faaliyetleri, Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2010
- 2 HASAN YERKAZAN, Eğitim ve din hizmetleri bağlamında Almanya Diyanet İşleri Türk İslam Birliği, Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2011
- 3 İBRAHİM ARAS, Cumhuriyet Dönemi'nde din görevlilerinin yetiştirilmesi ve istihdamı, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2010
- 4 MUSTAFA ASIM COŞKUN, Geleneksellik ve modernlik ekseninde Diyanet İşleri Başkanlığı hizmet içi eğitim ihtisas kursları, Marmara Üniversitesi, Doktora, 2010
- 5 SAADET ÇİFTKAT, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki Aile İrşat ve Rehberlik Hizmetlerinin din eğitimi açısından değerlendirilmesi (Elazığ ili örneği), Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2011
- 6 SEBİHA KAHRAMAN, Türkiye'de sekülerleşme perspektifinden dini pratiklerdeki değişimler (DİB Din Şurası kararları örneği), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2010
- 7 SEBİL SULTAN PAK, Din hizmeti sunan kadınların çalışma hayatındaki konumu (Diyanet İşleri Başkanlığı örneği), Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2010
- 8 ŞERAFETTİN POYRAZ, Diyanet İşleri Başkanlığı hizmet içi eğitim ihtisas kursları, Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2002
- 9 TUBA KEVSER ŞAHİN, Dinî danışmanlık bağlamında aile irşat ve rehberlik büroları, Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2010
- 10 FATMA ZELİHA KAHRAMAN, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yurt dışı din hizmetleri: Danimarka örneği, Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2007

7106 UPSİN / Z

- 4175 ÇITAK, Zana. Between 'Turkish Islam' and 'French Islam': the role of the *Diyaret* in the *Conseil Français du Culte Musulman*. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36 iv (2010) pp.619-634.

Diyaret i.B.
040576

MADDE YAYIMLANDIKTAN
NRA GELEN DOKÜMAN

Tosun, Cemal. "F. Almanya'da Yaşayan Türklerin Din Eğitimlerinde Caminin Yeri ve Din Görevlilerinin Yeterlilikleri", Doktora Tezi (Danışman: Prof. Dr. Beyza BILGIN), XIV+238 s.

Tezde Almanya'daki Türklerin Din Eğitimlerinde Caminin Yeri ve Din Görevlilerinin Yeterlilikleri konusu, belirli noktalar üzerinde yoğunlaştırılarak ele alınmıştır. Bu noktaları şu üç ana başlık altında toplamak mümkündür: 1) Almanya'da yaşayan Türklerin sosyal hayatlarında; bir kurum olarak caminin yeri ve önemi ile camilerin eğitsel fonksiyonları. (Bu konu tezin bütün aşamalarında gözönünde bulundurulmuştur). 2) Camilerde yetişkinler din eğitimi ve bu eğitimde "vaaz yolu ile eğitim" in yeri ve önemi. 3) Camilerde çocukların din eğitimi.

Tez beş bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde (Giriş) problem ortaya konularak, konunun amacı ve önemi, varsayımlar, kullanılan yöntem ve teknikler ve Araştırmada kullanılan bazı kavramlar verilmiştir.

İkinci bölüm ankete katılan din görevlileri ile cemaatin genel özelliklerine ayrılmıştır. Burada, din görevlilerinin karşılaştıkları genel problemler de ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde camilerde yetişkinlere yönelik din eğitimi faaliyeti ve imkânları üzerinde durulmuştur. Vaaz yolu ile eğitim konusu, uygulamalar ve beklentiler gözönünde bulundurularak derinlemesine incelenmiştir. Ayrıca bu konuda din görevlilerinin yeterliliklerine değinilmiştir.

Dördüncü bölümde camilerde çocuklar için düzenlenen kurslar muhtevaları ve metodları açılarından ele alınmış, bu konudaki uygulamalar ve beklentiler değerlendirilmiştir.

Beşinci bölüm sonuç ve önerilere ayrılmıştır.

2. İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

Doktora

Boyacıoğlu, Ramazan. "Hilâfetten Diyanet İşleri Başkanlığına Geçiş", Doktora Tezi, (Danışman: Prof. Dr. Sabri HİZMETLİ), VI+242 s.

"Hilâfetten Diyanet İşleri Başkanlığına Geçiş" adlı hazırlanmış olduğum doktora tezinde Hz. Peygamber'in vefatı ile ortaya çıkan

Hilâfet meselesini, Hz. Ebu Bekir'in 632 yılında halife seçilmesinden 3 Mart 1924 yılında Hilâfet müessesesinin kaldırılışına kadar olan sürede genel çerçevede ve tarihi yönden ele aldık. Olgun Halifeler dönemi ile Hilâfetten Diyanet İşleri Başkanlığına geçiş devrine daha geniş yer verdik.

İlk Dört Halife döneminde Hilâfet konusunu incelerken, gerek Hz. Osman'ın gerekse, Hz. Ali'nin öldürülmesi olayları ile daha sonra ortaya çıkan İslâm mezheplerinin hilâfet konusundaki değişik görüşlerini ortaya koyduk.

Araştırmamızda, Dört Halife döneminden sonra Hilâfet'in Emevilere, Abbasilere ve Osmanlılara geçiş şeklini özetledik ve bu dönemlerde meydana gelen olayları kısaca ele aldık.

Hilâfetin Osmanlılara-Türklere-geçiş konusunu ayrı bir bölümde inceledik. Türklere hilâfet ve meşihat-ı İslamiye meselelerini tarihî perspektif içinde sosyal, politik ve dinî yönlerden ele alıp açıklamaya çalıştık.

Hilâfetin ortadan kaldırılması konusunu ayrı bir bölümde inceledik.

Yine araştırmamızda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kuruluş nedenleri üzerinde durduk. Diyanet İşleri Başkanlığı döneminde, Türkiye Cumhuriyetinde, dinî, kültürel ve sosyal sahalarda yapılan inkişafların, Diyanet sahasına nasıl yansıtıldığını araştırdık.

Giriş ve üç bölümden oluşan araştırmamızı mümkün olduğu kadar arşiv vesikalarına, Devletin resmî belgelerine, gazete ve dergilere, ilk elden kaynaklara, inceleme ve araştırmalara başvurmak suretiyle yaptık.

3. TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans

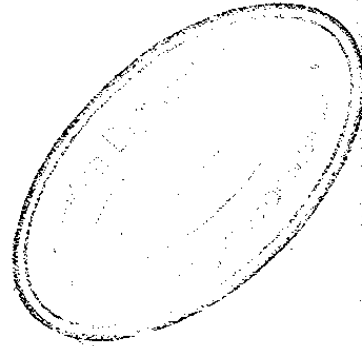
Açıkel, Yusuf. "Hadis Toplamak için Yapılan Seyahatler", Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Prof. Dr. Talat KOÇYİĞİT), III+161 s.

Araştırmamı Giriş, Dört Bölüm, Sonuç ve kendilerinden yararlandığım eserleri kapsayan Bibliyografya kısmı ile bitirip incelemeye gayret gösterdim.

Ayrıca, Türkiye'de kadın konusunun geniş katımlı bir sempozyum çerçevesinde ele alınması gerekmektedir. Toplumun farklı kesimlerinin de katılımıyla gerçekleştirilecek olan böyle bir sempozyumda, kadın konusu, bütün yönleriyle ele alınmalıdır. Bu sempozyum, ileride bir "Kadın Şûrası"na zemin teşkil edecek şekilde düzenlenmelidir. Türkiye'de, eğer kadın sorunları bir şûrâ düzeyinde ele alınır ve bu şûrâ geleneksel hâle getirilirse, elde edilecek bilgi birikimi ve veriler, pratik alanın sorunlarına çözüm bulmada bir kolaylık sağlayabilir. Hatta böyle bir şûrânın uluslararası düzeyde planlanıp yapılması, Türkiye'nin öncü rolünü bir kez daha teyit edecektir. Başkanlık, kadın konusunu ciddiyle ele alırsa, konunun, toplumun bazı kesimleri tarafından istismarı da önlenmiş olacaktır. Aksi takdirde, kadın konusunda bugüne kadar var olan ikilem, bundan sonra da sürüp gidecektir.

21 MAYIS 2003

MADDE 4'ÜNDE BELİRTİLEN
SONRA İZLENİLENDİRİLMİŞ

10.1910

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Yayın Faaliyetleri

MEHMET BULUT
DR., İLAHİYATÇI

Giriş

Anayasal bir kuruluş olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın faaliyetlerinden birini yayın hizmetleri oluşturmaktadır. Başkanlık, bir devlet kuruluşu olması nedeniyle "resmî dinî yayıncılığın" da temsilciliğini yapmaktadır. Bu makalede önce ana hatlarıyla Diyanet'in basılı ve süreli yayın faaliyetlerini (sesli ve görüntülü yayın faaliyetleri bu makalenin kapsamı dışındadır) tespit ettikten sonra, bu faaliyetlerini çeşitli yönleriyle bir değerlendirmeye tâbi tutmak istiyorum. Son olarak da, daha iyi bir dinî yayın faaliyeti için önerileni sunacağım.

1. Yayın Faaliyetlerine Genel Bir Bakış

Kuruluş tarihi olan 1924'te basılı yayın faaliyetine başlayan Diyanet İşleri Başkanlığı, 1960'lı yıllarda süreli yayın, yakın geçmişte de sesli ve görüntülü yayın faaliyetlerini hizmetlerine ekledi.

Resmî bir kurum olması dolayısıyla, her türlü faaliyetini yasal düzenlemeler çerçevesinde yapmak zorunda olan Başkanlığın yayın faaliyetlerine ilişkin kayıtlar, ilgili mevzuatta hem geç yıllarda (1950'li yıllar) yer alabilmiş, hem de bu kayıtların çerçevesi, kapsamı iyi bir yayın faaliyetine imkan verecek nitelikte olmamıştır. Öte yandan, yayın hizmetleri için özel bir birim, "Yayın Müdürlüğü" adı altında ancak 1950'de oluşturulabilmiştir.¹

Başkanlığın en son ve en detaylı teşkilat kanunu olan 633 sayılı "Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun"² (kabul tarihi 22

¹ "Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilat ve Vazifeleri Hakkındaki 2800 sayılı Kanunda Bazı Değişiklikler Yapılmasına Dair 3665 Sayılı Kanuna ek Kanun" için bkz. *Düstür*, 3. Tertip, c. 31, s. 1950-1957; *Resmî Gazete*, 29 Mart 1950, sayı: 7469.

² *Resmî Gazete*, 2 Temmuz 1965, sayı: 12038.

meve de devam etmektedir. Ancak ışın en ilginç yanı, tarihin bu rolünün genellikle inkar edilmeye çalışılmış olmasıdır. Şifî inanç dünyası özelinde de gördüğümüz gibi, tarihî tecrübelerin kazandırdığı inançlar, temellendirilirken tarihî tecrübeler ya görmezden gelinmiş, ya da daha kutsî, daha beşerüstü olan olgulara atıflar yapılmaya ihtiyacı duyulmuştur. Bunu da tarihe karşı bir nankörlük olarak değerlendirmeye lüksüne sahip değiliz. Zira, hiçbir inanç mensubundan, inançlarını atalarının eylemlerinin veya hatalarının belirlediğini kabul etmesi veya böyle bir hoşgörü içerisinde yer alması, mezhebinin idamesini sağlama hususundaki muhtemel hassasiyete binâen, beklenemez.

D33

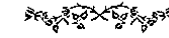

30 KASIM 2008

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN OKUMAN

DİNÎ HAYAT AÇISINDAN İLAHİYAT FAKÜLTELERİ VE DİYANET TEŞKİLATI'NIN FONKSİYONU

Ali AKDOĞAN *

Özet:

Din, bireysel ve toplumsal bir ihtiyaçtır. Hemen her toplum farklı şekil ve boyutlarda belli bir dini hayat yaşamıştır. Bu hayat dinlerin ve toplumların yapılarına göre farklılaşan bir özellik göstermektedir. Ama bilinen gerçeklik, dinin bireysel ve toplumsal bir olgu olduğu ve tecrübe edildiğidir.

Türk toplumu açısından bakıldığında da din olgusu sosyal bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada önemli olan, bu olgunun nasıl ve hangi boyutlarda yaşandığı ve hayata geçirildiğidir. Bu anlamda Türk toplumunun dini hayatı açısından iki temel kurum büyük önem taşımaktadır. Bunlardan birincisi İlahiyat fakülteleri diğeri ise Diyanet teşkilatıdır.

Anahtar Kelimeler: Din, Hayat, İlahiyat Fakülteleri, Diyanet Teşkilatı

* Doç. Dr., Rize Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI ADINA
İMTİYAZ SAHİBİ
Abdullah CEYHAN
Dini Yayınlar Dairesi Başkanı

DANIŞMA KURULU
Prof. Dr. Mehmet HATİBOĞLU
Doç. Dr. İbrahim ÇALIŞKAN
Dr. Fahri DEMİR
İrfan YÜCEL
Lütfi ŞENTÜRK
Mustafa ATEŞ

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Gaffar TETİK
Sürelî Yayınlar Şubesi Müdürü

MALİ İŞLER VE DAĞITIM
SORUMLUSU
Salim GÜNEY
Döner Sermaye İşletme Müdürü

YAYINA HAZIRLAYANLAR
Mehmet BULUT
Alaattin KOÇAK

YAZISMA ADRESİ
Diyanet İşleri Başkanlığı
Sürelî Yayınlar Şubesi
Müdürlüğü
Dr. Mediha Eldem Sk. No: 35
Tel: 435 52 73
06420 Kızılay - ANKARA

Dergimize gönderilen yazılar Din İşleri Yüksek Kurulu kararıyla yayımlanır • Kurulca yazılarda düzeltme ve kısaltmalar yapılabilir • Gönderilen yazılar yayımlansın yayımlanmasın iade edilmez • Yayımlanan yazılara telif ücreti ödenir •

AJANS-TÜRK
MATBAACILIK SANAYİİ A.Ş.
Ankara - İstanbul Yolu 7. km.
Necat Evliyağıllı Caddesi No: 24
(Jandarma Kuruluşları Karşısı) - ANKARA
Tel: (0-312) *278 08 24
Fax: (0-312) 278 18 95

BU SAYIDA

- Şer'îye Vekâletinin Dini Yayın Hizmetleri
Mehmet BULUT 3
- Hukukta Eşitlik, Din ve Vicdan Özgürlüğü
Dr. Fahri DEMİR 17
- Müzekki'n-Nüfûs'da Eşrefoğlu Rûmî'nin Eğitim Anlayışı
Prof. Dr. Bayraktar BAYRAKLI 23
- Raşid Halifelerin ve İlk Dönem İslam Hukukçularının Kararlarında Örf Telakkisi
Cev. Talip TÜRCAN 45
- Hz. Peygamber'in Tevazu ve Vakarı
Doç. Dr. Mehmet DEMİRCİ 59
- Avusturya İslam Diyanet Teşkilatı Din Dersi Öğretmenleri ve Din Görevlileri
Yrd. Doç. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU ... 65
- Kur'an'ı Anlamak
Doç. Dr. Mustafa ÇETİN 87
- İslam Ceza Hukukunda, Trafik Kazalarının Karşılıklı Kusur Oramının Diyete Tesiri
Yrd. Doç. Dr. H. Tekin GÖKMENOĞLU.. 93
- Mistisizm ile Tasavvuf Arasındaki Temel Farklar
Şahin FILİZ 103
- Kültürel Çatışma ve Avrupa'daki Türk Toplumunun Kimlik Arayışı
Talip KÜÇÜKCAN 125

ŞER'İYE VEKÂLETİNİN DİNİ YAYIN HİZMETLERİ

Mehmet BULUT
Doktora Öğrencisi
Diyanet İlimi Dergi Hazırlayıcısı

GİRİŞ

Umûr-i Şer'îye ve Evkaf Vekâleti (bu yazımızda kısaca "Şer'îye Vekâleti" olarak zikredeceğiz) Türkiye Büyük Millet Meclisi (Millî Meclis) hükümetleri içinde yer almış bakanlıklardan biridir. 1920'den tağvedildiği 3 Mart 1924 tarihine kadar geçen yaklaşık dört yıl gibi kısa ömrü içerisinde din eğitimi, din hizmetleri, irşad ve dinî yayın alanlarında önemli hizmetlerde bulunmuştur. İsminden de anlaşılacağı gibi zikredilen yıllarda Türkiye'de din hizmetleri bakanlık düzeyinde yürütülmüştür. Bu vekâlet Osmanlı Devletindeki Şeyhülislâmlık ile 3 Mart 1924'de kurulan Diyanet İşleri Reisliği arasında bir köprü vazifesini de deruhte etmiştir. Diyanet İşleri Reisliğinin özellikle ilk yıllarında teşkilât yapısı ve faaliyetlerinde bu vekâletten örnekler bulmamız mümkündür. Nitekim ileride Vekâletün yayın hizmetlerine temas ederken bu hususa tekrar işaret edeceğiz.

Bu yazımızda, Şer'îye Vekâletini kısaca tanıttuktan sonra, onun dinî yayın alanında tasarıdığı kısa ve uzun vadeli projeler ve bu doğrultuda gerçekleştirdiği yayın faaliyetleri üzerinde duracağız.

1. Şer'îye Vekâleti

a. Kuruluşu

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışından sonra 3 Mayıs 1920'de oluşturulan ilk İcra Vekilleri Heyeti (Bakanlar Kurulu)'nin onbir vekâletinden birisi Şer'îye Vekâletidir. Yapılan sıralamada ilk yeri de bu vekâlet almıştır ki Millî Meclisin dine ve din hizmetlerine atfettiği önemin bir işaretidir. Söz konusu Vekâletün kabine içindeki etkinliğini vurgulamak açısından, Şer'îye vekillerinden Mustafa Fehmi Efendi

MADDİ YAYINLARDAN
SONRA GELEN DÜKÜMAN 3

- 8 — KOZAK Erol, Bir Sosyal Siyaset Müessesesi olarak vakıf, İstanbul 1985.
- 9 — OGUZ Orhan - ULUDAĞ Orhan, Genel Ekonomi — İstanbul 1981.
- 10 — ÖREN Enver, "Diyanet İşleri Başkanlığı Kuvvetli olmalıdır" Türkiye Gazetesi, 1984.
- 11 — ÖZTÜRK Nazif, Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar Ankara 1983.
- 12 — ÖZTÜRK Nazif, "Vakıfların İdaresi ve Teşkilat Yapısı Üzerine Düşünceler", 1985.
- 13 — RESMİ GAZETE, İlgili Maddeler.
- 14 — SAMI Şemsettin, Temel Türkçe Sözlük (Kamus-ı Türkî), İstanbul 1986.
- 15 — SOFUOĞLU Mehmet, Sahih-i Müslim ve Tercümesi, C. 5.
- 16 — TUNA Orhan - YALÇINTAŞ Nevzat, Sosyal Siyaset, İstanbul 1981.
- 17 — TÜRKİYE DİYANET VAKFI FAALİYET RAPORLARI.
- 18 — YAZGAN Turan, Görüşler, İstanbul 1977.
- 19 — YAZGAN Turan, Türk Sosyal Güvenlik Sistemi ve Mesaleleri, İstanbul 1981.
- 20 — YAZGAN Turan, "Sosyal Siyasetçi Açısından Vakıflar" Tebliğ.

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI TEŞKİLAT TARİHÇESİ (1924 - 1988)

Hazırlayanlar :

Nihat AYTÜRK

Yaşar ÇELİK

Enver ŞAHİNASLAN

GİRİŞ

Osmanlı Devletinde Heyet-ı Vükela (Bakanlar Kurulu) içinde yer alan SEYHÜLİSLAM eliyle düzenlenen ve yönetilen DİN İŞLERİ, Cumhuriyet öncesinde, 1920 - 1924 tarihleri arasında T.B.M.M. Hükümetleri döneminde Umuru Şer'îye ya da Şer'îye (ve Evkaf) Vekili adıyla İcra Vekilleri Heyetinde (Bakanlar Kurulunda) yer alan bir BAKAN tarafından yürütülmüştür. 30.10.1923 tarihinde kurulan ilk Cumhuriyet Hükümetinde yerini koruyan Şer'îye ve Evkaf Vekaleti, 3 Mart 1340 (1924) tarih ve 429 sayılı "ŞER'İYE VE EVKAF VE ERKAN-I HARBİYE-I UMUMİYE VEKALETLERİNİN İLGASINA DAİR KANUN"la kaldırılmıştır. Kanunun gerekçesinde "DİN VE ORDUNUN SİYASET CERİYANLARI İLE ALA-

Diyanet Dergisi c. XXV / 1 (1989)

Ankara, s. 31-66.

Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur

D. 33

Dr. KEMALİDDİN TAŞ; Erzincan'a bağlı Refahiye ilçesinde 22.05.1969 yılında doğdu. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 1991 yılında mezun olduktan sonra 1993-1996 yılları arasında çeşitli okullarda öğretmen olarak görev yaptı. 1996 yılında Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi Anabilim Dalı'na araştırma görevlisi olarak atandı. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Sosyolojisi Anabilim Dalı'nda yapmış olduğu Cemil Meriç'in Din ve Toplumuna Bakışı" adlı Yüksek Lisans tezini 1997 yılında bitirdi. Aynı yıl adı geçen birimde doktora başladı ve "Türk Toplumunun Diyanet İşleri Başkanlığı'na Bakışı (İstanbul Örneği)" adını taşıyan doktora çalışmasını tamamlayarak doktor unvanını aldı. Muhtelif dergilerde alanı ile ilgili bir çok makalesi yayımlanmış olup, hâlen Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde görevini sürdürmektedir. Evli ve bir çocuk babasıdır.

© İz Yayıncılık

İZ YAYINCILIK: 377
İnceleme-araştırma dizisi: 91
İstanbul, 2002

ISBN 975-355-504-0

dizgi, iç düzen: İz Yayıncılık
kapak: Medine Efe
baskı : Umut Matbaası

İZ YAYINCILIK
Çatalceşme Sokakı, Detne Han. No: 27/15 Cağaloğlu 34410 İstanbul
telefon: (212) 5207210
faks: (212) 5115791

http://www.izyayincilik.com
e-mail: bilgi@izyayincilik.com

Dr. KEMALİDDİN TAŞ

Türk Halkının Gözüyle DİYANET

WADDP RAŞİDİNDİKTAN
SÖZLEŞİMİ İZLENİMLER

21 MAYIS 2003

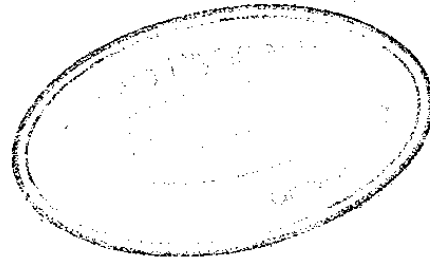
Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	87687
Tas. No:	301-4 TAŞ-7

ların ortak değerlerinin yeniden hayata kavuşturulması gerekiyor.¹⁰ İslam'ın bu konuda söyleyeceği önemli şeyler vardır. Türkiye, içinde bulunduğu bütün sıkıntılara rağmen, bu alanda da bir hamle yaparak, söylenmesi gerekenlerin söylenebileceği modern bir mekan hâline getebilir.

Bütün bunlar Batı'da bazı çevrelerce dile getirilen korkuların giderilmesi için yeterli olur mu? Bilmiyorum. Ama yapılması gerekenler yapıldıktan sonra Batı'nın bir şeye karar vermesi gerekecektir. Hümanist, seküler, liberal, demokrat vs. 'Batı ufku', 'müslüman' Türkiye'nin sınırlarında, sırf bu özellikten dolayı sona eriyor mu, ermiyor mu? Verilecek karar ne olursa olsun, durum Türkiye'nin lehinde olacaktır. Ya Türkiye'nin yüz elli yıllık macerası AB içinde yeni bir aşamaya ulaşacak ve Avrupa'nın Batı vizyonu daha organik bir biçimde Türkiye vasıtasıyla İslam dünyasına uzanacaktır; ki, bu, insanlığın geleceği bakımından hayati önemi haiz bir gelişme olabilir.¹¹ Ya da Türkiye'ye "hayır" denecektir; o zaman da, ünlü bir devlet adamımızın başka bir bağlamda dile getirdiği sözler yeniden kulağımızı çınlatacaktır: "Yeni bir dünya kurulur ve Türkiye de oradaki yerini alır." Belki de "önder bir ülke" olarak alır. Unutmayalım: Tarihin, milletlerin önüne hangi imkan ve fırsatları çıkaracağını tahmin etmek fiilen imkansızdır.

Türkiye'nin dinî bir gerekçe ile veto edilmesinin, öteki İslam ülkelerine anlatılması da kolay olmayacaktır. Nitekim daha önce Türkiye'nin karşısına çıkan ve pek de makul görülmeyen bazı engeller, pek çok İslam ülkesinde ciddi sorular akla getirmiştir. Kimileri bunu bir 'Batı sızofrenisi' gibi görmüş, kimileri de "AB bir Hıristiyan kulübüne mi dönüşüyor?" diye sormuştur.¹² Türkiye denemesi, öyle görünüyor ki, Batı'nın İslam konusundaki tavrına tam bir açıklık getirecektir. Sadece Türkiye'nin değil, bütün İslam dünyasının böyle bir açık politikaya ihtiyacı vardır.

¹⁰ "Dinî ve felsefi geleneklerimiz avnı zamanda birbirlerini beslemektedirler." Bkz. 1 Nisan 2000 tarihinde Avrupa Dış ilişkiler Komiseri Christopher Patten'in AB'in dış siyaseti ve Akdeniz bölgesiyle ilgili Kahire'de yaptığı konuşma. *Euromed Report*, N.8, 4 April 2000.

¹¹ Krş. Udo Steinbach "International Politik" (Transatlantic Edition) 8 February 2001.

¹² Bkz. Hhaleed Al-Maeena, "European Schizophrenia Keeps Turkey Out", *Arab News*, April 1997 (Jeddah). Krş., S. Amjad Hussain, "Has European Union Become A Christian Club?", Website: www.rwtv.org.index.html.

Alevilik-Bektaşiliğin Diyanet'te Temsili Problemi

SÖNMEZ KUTLU

DOC.DR., ANKARA Ü. İLAHİYAT FAKÜLTESİ

MADDE 9'UN ANDIKTAN
SONRA GELİR DURUMUN

21 MAYIS 2003

Giriş

Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye'de son yıllarda en çok tartışılan kurumların başında gelmektedir. Bu konudaki tartışmalar, "Türkiye'de din-devlet" ilişkisi, laik bir devlette DİB'nin meşruiyeti, Diyanet'te mezhep ve tarikatların temsili gibi problemler etrafında cereyan etmektedir. 3 Mart 1924 tarihinden bugüne kadar, diyanet işlerinin düzenlenmesiyle ilgili olarak "Diyanet işlerinin devlet çatısı altında yer alan bir kurum tarafından yürütülmesi, kurumun devlet organizması içerisinde tutulmakla birlikte özerk bir nitelik kazandırılması ve diyanet işlerinin sivil toplum içinde yapılması şeklinde"¹ birbirinden farklı üç temel yaklaşım ortaya çıkmış bulunmaktadır. Böyle bir makalede, bunları tartışacak değiliz. Ancak, laik bir devlette, diyanet işleri, DİB ve bu konuda oluşturulacak bir kurumun İslamı ve Müslümanları temsili ile ilgili bazı tespitlerde bulunmak istiyoruz

1. İslam dini, Hıristiyanlığın aksine, ruhbanlığı ve ruhban sınıfını kabul etmediği için, teolojik ve dinî bakımdan, din işlerinin Allah'ın yetkisini temsil eden bir sınıf ya da bir kurum tarafından yürütülmesinin gerekliliğinden bahsedilemez. Bu sebeple, Müslümanlar arasında din işlerini yürütecek bir kurumun bulunması, Hıristiyanlık'taki gibi dinî bir zorunluluk değildir. Tarih boyunca müslüman devletlerde din işlerini yürütmek için oluşturulan kurumlar, tamamen dünyevi maslahat gereğidir; ilahi ve dinî bir misyonu temsil etmezler. Ayrıca, is-

¹ İftar Gözaydın, "Türkiye'de Din Devlet İlişkilerinin Yeniden Düzenlenmesi", *Din-Devlet İlişkileri ve Türkiye'de Din Hizmetlerinin Yeniden Yapılanması Uluslararası Sempozyumu*, İstanbul 1998, s. 195. Bu üç görüşün felsefi ve hukuki temellendirmeleri hakkında geniş bilgi için bkz. İftar B. Tarhanlı, *Müslüman Toplum Laik Devlet*, Afa Yayıncılık, İstanbul 1993, s. 167-178.

1) Latif ve adlarla ilgili olup, bizce tarihi bir özentiden başka bir şey değildir. Sanki eskive özenen kimseleri tatmin edecek bir tutum olarak değerlendirilebilir. Orta kısma. İbtidai Haric. lise kısmına İbtidai Dahil ve yüksek kısma Sahn ve doktora kısmına Mühassısın yerine Süleymaniye adı verilmiştir.

2) Esası ilgilendiren birkaç önemli değişikliği getirmiştir:

- Önceki nizamnamede orta, lise ve Ali kısımları dörder sene iken bu defa üçer seneye indirilmiş ve buna karşılık Mühassısın iki sene iken Süleymaniye adı altında üç yıla çıkarılmıştır.
- Her derecedeki hocaların alacakları maaşın en düşüğü ve en üst düzeye olanı nizamname ile tayin edilmiştir.
- Taşra medreseleri de Meşihat'ın emrine veriliyor ve isteği olan uygulamayı yapabilmeye sağlanıyordu.
- Önemli hususlardan birisi de maliye'den yardımın alınmasına gidilmiş olmasıdır⁴⁷. Osmanlı medreselerinin son ıslahat programı olarak bu kabul edilmektedir⁴⁸. Eger Devlet-i Aliye I. Cihan harbiyle ömrünü tamamlamamış olsaydı, bu ıslahatlardan sonra medreseden bekleneni verebileceği ümit edilebilirdi. Fakat durum tamamen ayrı mecralarda seyretmiştir.

47 Cetide-i İlmive, Sene 3, Sayı 31, s. 879. Atav, age, 287

48 Ş. Musa Kazım'ın hazırladığı programlar için bkz. Ergin, age, 1/130.

MADE TAYİNİLMİŞTİR
SONRA BELLEN MÜHÜRLEN

28 MAYIS 1996

D.197

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
Sayı:5, Cilt:5, 1993

S.151-187

YAYGIN DİN EĞİTİMİ KURUMU OLARAK DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI (Yeni Bir Model Teklifi)

Ömer ÖZYILMAZ

GİRİŞ

Dine inanma, onu benimseme, öğrenme, yaşama ve yayma hakkı temel insan haklarının en önemlilerindedir. Bundan dolayı, insan haklarından bahseden her bilgi ve belgede, inanma ve bir dine bağlanma hakkı hak sahiplerine yani insana verilir.

Ülkemiz insanının büyük çoğunluğunun bağlı olduğu din, bilindiği gibi İslam Dini'dir. Bu büyük çoğunluğun bağlı olduğu dini öğrenme, yaşama ve yayma hakkı da onun en temel haklarından. Öğrenme, yaşama ve onu yayma faaliyeti örgün ve yaygın eğitim yoluyla gerçekleştirilir. Türkiye'de kamu kesiminde yaygın din eğitimi çalışmasının Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütüldüğü de yine bilinen bir gerçektir.

Biz bu yazımızda, ülkemizdeki yaygın din eğitimi kurumu olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nı çeşitli yönlerden incelemek istiyoruz. Bu cümleden olarak önce yaygın din eğitiminin ve onu gerçekleştirecek olan kurumun temel dayanaklarını İslami kaynaklardan, fîtrat kanunlarından ve günümüz anayasa ve kanunlarından incelemekle konuya girmek istiyoruz. Daha sonra da, ülkemizde yaygın din eğitimi alanında önemli bir yeri olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın günümüz şartlarına göre daha iyi ve daha verimli çalışabilmesi için alınması

* Yard. Doç. Dr.; U.Ü. İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

199 EKİM 1993

040576

ISBN-975-414-196-7

Temmuz, 1993

©AFA Yayıncılık, 1993

Dizgi: Filiz Kitabevi
Baskı: Özener Matbaası
Cilt: Güven Mücellihanesi

AFA Yayıncılık A.Ş., Babralı Cad. Sıhhiye Apt. 19/8 Cağaloğlu - İSTANBUL

(1) 526 39 80

İŞTAR B. TARHANLI

Müslüman Toplum
"Laik" Devlet

111295

Türkiye'de

Diyanet İşleri Başkanlığı

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Demirbaş No	22023
Tasnif No	301.47.1.1.1

PDF

TAR.M

AFA
YAYINLARI

ve bilhassa O'nun (s.a.v) imâmet nitelikli tasarruflarındaki esneklik ve takdir yetkisini örnek ahyorlardı. Hatta Hz. Peygamber'in imâmet nitelikli olmayan bazı tasarruflarında da, devlet başkanlığı takdir ve yetkilerini kullanarak yeni uygulamalar getirebiliyorlardı. Onların bu uygulamaları daha sonraki alimler ve yöneticiler tarafından tam ve doğru olarak değerlendirilememiş, onların açtığı çığır devam ettirilememiştir.

4. Hz. Peygamber'in Sünneti ve Râşid halifelerin uygulamalarının bu açıdan da değerlendirilmesi, günümüz problemlerine sağlıklı İslâmî çözümlerin bulunmasına pek çok katkıda bulunacaktır kanaatindeyiz.

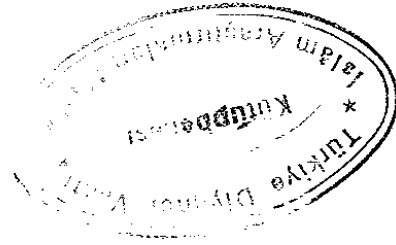
16 MAYIS 1996

MADDE YATIRILMADIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

DİN-DEVLET İLİŞKİLERİ SEMPOZYUMU.

İstanbul-1996, s. 110-129. ONI 39930
POR

327.1 / d.i.k. D

TÜRKİYE CUMHURİYETİNDE DİYANET İŞLERİNİN DÜZENLENMESİ

Doç. Dr. İştâh Tarhanlı

3 Mart 1340 (1924) tarihli ve 429 sayılı Şer'îye ve Evkaf ve Erkân-ı Harbiye Umumiye Vekaletlerinin İlgasına Dair Kanun'la, din işlerinin yürütülmesi, merkezi idare içinde bir Başkanlığa bırakıldı. Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurucu kadroları tarafından dinsel güçler, ilk baştan itibaren kurmak istedikleri yapının en önemli engeli olarak görülmekteydi; dolayısıyla Diyanet İşleri Başkanlığı gibi bir kuruma İdare içinde yer verilmesinin gerekçesini, oluşturulmaya çalışan siyasal yapıyı korumaya yönelik olarak hukuk düzenine konulan kurallar ve dengeler sisteminde aramak gerekir. Cumhuriyet dönemi boyunca, devlet dine ve bunun sosyo-politik alandaki muhtemel nüfuzuna karşı paradoksal bir şekilde, Diyanet İşleri Başkanlığı'nı kullanmayı yeğlemiştir. Zira, başta Mustafa Kemal olmak üzere kurucu kadroların politikası, dinin toplum işlerinden, toplumsal görevlerinden sıyrılıp vicdanlara itilmesi, kişilerin iç dünyalarından dışarıya taşmayan bir inançlar bütünü durumuna getirilmesiydi. Böylece din, bir inanç ve ibadet işine indirgenmek isteniyor, din ve vicdan özgürlüğü sadece "bireyselleştirilmiş dini" ve ibadetleri koruyordu. Din kişisel alanda kalacak, sosyal düzeni ilgilendirdiği, objektifleştiği oranda devletin müdahalesini davet edecekti. Bu sistem gereği, "Türkiye Cumhuriyeti" sadece bir dünya Devletidir. Mustafa Kemal'in sözleri de bunu açıkça ortaya koymaktadır. "Biz ilhamlarımızı gökten veya gapten değil, doğrudan doğruya hayat-

nı tayin eden özel şartlar dışında, bütün az gelişmiş ülkeler için de geçerli görünmektedir.

Az gelişmiş ülkeler için yapılan bu çeşit hesaplamalardaki hatâ payları, hesaplamanın faydalılığı konusunda okuyucuyu şüpheye düşürebilir. Bununla beraber, serbest piyasa güçleri ile istenen sonuçlara ulaşmayı engelleyici faktörler okadar çoktur ki, aksi yönde çaba gösterilmedikçe, bu faktörlerin yatırımların sosyal değerini büyük ölçüde azaltacağı kanısındayız. Bu çalışmada kullanılan metotla, sosyal ve özel kârlılık arasındaki farklılığı gidermek için ne gibi düzeltmeler yapılmak gerektiği gösterilmeye çalışılmıştır.

A.Ö. Siyasal Bilgiler Fakültesi
Dergisi, c. XXII (3) / 1967,
s. 85-102.

Değerli / Kütüphane
Kütüphanede Mevcuttur

05 MAYIS 1993

D.525

SIYASİ İLİMLER ve HUKUK

DIYANET İŞLERİ TEŞKİLÂTİNİN GELİŞMELERİ

Prof. Bahri SAVCI

Türkler, İslâmiyetten önce de, Orta Asya bozkırlarında, önceleri göçebe, sonraları yerleşik olarak devlet hayatı yaşamışlardır. Fakat bunların hepsinde, devlet, hükümdarlık makamı etrafında kurulan bir otorite prensibine dayanır: İktidar mutlaktır. Bir beşeri sınırı yoktur. İktidar, Tanrısal bir kaynaktan gelir. Yer yüzünde de bir askerî asalete dayanarak bir hükümdarlık makamında temerküz eder. Böyle mutlak bir iktidarı kullanan hükümdar, Tanrı tarafından gönderilmiş sayılır. Bu itibarla kurduğu teşkilât da, tabiat üstü niteliktedir.

Bu teşkilât içinde, «Şaman» denen bir dinî otorite de vardır. Bu, devletin çekirdeğini teşkil eden kabilemin baş din adamı ve müneccimidir. Devlet içinde Tanrısal iktidarın kullanılmasında hükümdarın yanındadır. Rolü de, Tanrıdan geldiği için mutlak olması gereken iktidarı, gene Tanrısal bir yol ile yumuşatmaktır. Çünkü hâkim olan telâkkiye göre, Tanrı ile irtibatlı hükümdarın yanında, bizzat Şaman da Tanrı ile temasta sayılır, ve bu niteliği dolayısıyla Şaman da, temasta olduğu Uluhiyetin istek ve iradesini yer yüzüne getirerek, hükümdar icraatının bu istek ve irade dışına çıkmamasına yardım eder. Demek ki, eski Türklerde, baş din adamı ve müneccim, devlet idaresinde rol sahibidir. Türkler devlet hayatlarına, devlet icraatına dinin rolünü ve etkisini getirerek başlamışlardır.

Dinin, devlet hayatındaki bu rolü ve etkisi, türklerin islâmiyeti kabul ederek kurdukları türlü «Türk-İslâm» devletlerinde ve bunların en sonuncusu olan Osmanlı Devletinde de sürmüştür. Hattâ bu sonuncuda, islâmî kamu hukuku ve gelenekler iyice yerleştiği için dinin devlet hayatındaki yeri daha da artmıştır. Öyle ki, daha Yavuz Sultan Selim'in XVI. Yüzyıl başarılarında Mısır'ı fethederek

320, 956
MOD. T

Diyanet İşleri Başkanlığı Devletle Müslümanlar Arasında Bir Kurum

İSMAIL KARA

178-183

Cumhuriyet tarihi boyunca, laiklikle, din politikalarıyla, İslâmî hareketlerle irtibatlı olarak meşruiyet, statüsü, yetkileri, sorumlulukları ve faaliyetleri en çok tartışılan kurumlar listesinin ilk sıralarında Diyanet İşleri Başkanlığı da yer almaktadır. Anlaşılan odur ki bu tartışmalar onümüzdeki yıllarda da hususen AB tartışmaları sırasında gündemde kalmaya devam edecek. Diyanet üzerindeki bu tartışma yoğunluğunun sebepleri çok da gizli ve anlaşılmasız değildir. Öncelikli sebep, ortak/paylaşılabılır tarifi hâlâ yapılamamış olduğu için ilmi/hukuki bir kavram olmaktan çok siyasi ve tarafların ideolojik mücadele aracı düzeyinde kullandıkları laiklikle ve İslâm'ın Türkiye'de kapladığı yerle alakalıdır. Laiklik kavramının muğlak bırakılması doğrultusundaki kuvvetli ısrar (mevcut durum) veya netliğe kavuşturulması istikametindeki zayıf talep (arzulan durum) şüphe götürmez bir öneme sahip olmakla beraber laiklik etrafında te-sekkül eden problemler ancak cumhuriyet ideolojisi ile din/İslâm arasındaki ilişkilerin mantığı ve siyaseti kavranarak anlaşılabilir ve çözülebilir.

Siyasi merkezin, üniversitelerin ve fikir çevrelerinin, laiklik problemini soğuk-kanlılıkla ele alma teknikleri ve alışkan-

lıkları edinmemiş olmaları yüzünden ortaya çıkan gerilimli alan ise psikolojik sebep olarak mutlaka zikredilmelidir. Diyanet'le ilgili kuşatıcı çalışmaların yetersizliği ve bilgi birikimi düzeyinin düşüklüğü bir başka sebeptir. Tartışmaların seviyesini doğrudan tayın eden bu çok yönlü yetersizlik, çoğunlukla değerlendirme çabalarını pratik değeri hemen hiç olmayan purteorik tartışmalara (tabir caizse gevze-zeliğe) dönüştürmektedir.

OSMANLIDAN CUMHURİYETE

Din-devlet ilişkileri dahil olmak üzere Cumhuriyet devrinde gerçekleştirilen siyasi, idari, hukuki, sosyal ve kültürel... düzenlemelerin/inkılapların yarım asır, bir asır, bazılarının için daha da geriye giden, fiili veya tartışma düzeyinde kaynaklarının bulunduğu, bu sebeple de Cumhuriyet modernleşmesinin Osmanlı Batılılaşmasının bir tür uzantısı olduğu söylenebilir. Cumhuriyet döneminin Osmanlı Batılılaşması çizgisi üzerinde konumlandırılması açısından doğru gibi olan bu genel değerlendirmeye biraz daha yakından ve dikkatle bakıldığı zaman farklılıkların, daha doğru bir ifadeyle *bugünün problemlerine* de kaynaklık eden radikal düzenlemelerin ve derin kırılmaların görülebilmesi imkân dahiline girecek ve bu zaviyeden -1920

D İ Y A N E T İ Ş L E R İ B A Ş K A N L I Ğ I

değilse de-1923 sonrası Osmanlı modernleşmesinin beklenebilir bir uzantısı olup olmadığı tartışılabilir.

Din-devlet ilişkileri çerçevesinde altı çizilmesi gereken en önemli hususlar şöyle özetlenebilir:

a) Osmanlı Batılılaşmasının ilk aşamalarında dinin yeni yorumlara tâbi tutulması veya dinî kültürün dönüştürülmesi öncelikli bir mesele değil, tali-bağımlı bir meseledir. Yani mevcut din anlayışını tas-hih ve tadil etmek ve çağdaş bir İslâmî yoruma varmak için modernleşme yoluna girilmemiş, başlangıçta biraz da "vazgeçilmez kötü" olarak algılanan modernleşmeyi mümkün kılmak için yeni İslâm yorumlarına ihtiyaç duyulmuştur. Bu aşamada söz konusu olan Batı teknolojisinin transferi ve buna uygun bir toplumsal se-ferberliğin (mobilizasyonun) sağlanması doğrultusundaki çabalarlardır. Avrupaî kurumların (meclis, anayasa, meşrutî idare...) alınması, önemli siyasi ve kültürel kavramların (hürriyet, müsavet, mukavele-i ictimaiye, millet -'naiton' manasında-, vatan, terakki...) giderek benimsenmesi ve bazı yeni tavırların (değişmeye müspet bakma gibi) meşruiyet kazanması da sonraki aşamalarda ortaya çıkmıştır.

b) Osmanlı Batılılaşmasının neredeyse her aşamasında, yapılan/yapılması düşünölen her şeyin, -ana mantığı elverişli olmasa da- doğrudan veya dolaylı olarak dinî bir mantık ve muhteva ile açıklanmaya çalışılması, tabiatları gereği modern alanla dinî alan arasında var olan boşluğun tehditkar olmaktan uzaklaştırılması, bir başka ifadeyle modernleşme ile bir nevi dinleşmemin atması götürülebilmesi doğrultusunda ciddi gayretler sarf edilmiştir. Bu süreçte ortaya çıkan ve milliyetçilikten sosyalizme kadar İslâm dünyasındaki bütün fikri-siyasi akımları etkileyen, sınırlayan veya onlarla birlikte gelişen "yeni İslâm yorumu"nun (çağdaş İslâm düşüncesinin, İslâmçılığın) ne ölçüde dinî ve İslâmî olduğu meselesi, her zaman tartışılmaya açık

ve tenkide muhtaç olmakla beraber, burada ikinci derecede bir önemi haizdir. Çünkü İslâm'ın bekasının devletin bekasıyla aynılaştırılması ve devletin bekasının da "zarureten" ıslahatla mümkün görülmesi, dinin/geleneğin aslına "sadakat"ten daha ziyade "uygun" yeni çözümleri dinî bir kalıp içerisinde sunma, sunabilme gayretleri- ni birinci plana çıkarmıştır.

1923 sonrasında Cumhuriyet Türki-ye'sinin din-siyaset-Batılılaşma düzleminde terk ettiği işte bu modernleşme ile dinleşmeyi birlikte götürme istikametindeki üst siyasettir. Ashında Cumhuriyet ideolojisi de, aşağıda kısmen söz konusu edeceğimiz bir nevi dinleşme politikası gutmüştür fakat bu siyaset, düşünce ve uygulama planında üst bir siyaset olmadığı gibi din-modernleşme-siyaset çizgisinde Türkiye'nun tarihi tecrübeleri zaviye-sinden layık olduğu ve kendisini taşıyabi-lecek bir yöneliş de değildir.

Din-siyaset ilişkileri açısından Cumhu-riyet devrinde, Osmanlı Batılılaşmasına göre derin kırılmaları mümkün veya za-ruri kılan, savunulabilir hale getiren şart-ların/sebeplerin tamamen dahili siyasi yö-nelişlerden neşet etmediği açıktır. Aksı takdirde üç-dört yıl gibi kısa bir zaman içinde Ankara'nın kurumlardan, kurucu kadroya, siyasi söyleme, tavirlara, beya-natlara kadar hususen dinle irtibatlı alan-larda kendini büyük bir dönüştürmeye ve tasfiyeye tâbi tutmasını açıklamak zorla-şacaktır. Bu noktada, "kurucu kadronun kafasında, 1923 sonrasında gerçekleştir-diklerinin önceden var olduğu fakat ha-yata geçirebilmek için uygun zaman kol-ladıkları" şeklinde özetlenebilecek açıkla-ma tarzının da mübalaga, en azından boş-luklar taşıdığını düşünüyorum.

Cumhuriyet inkılaplarına bakıldığı za-man, bunların neredeyse hepsinin doğrudan veya dolaylı olarak dinle bağlantılı olduğu görülecektir. 1982 Anayasası'nın da 174. maddesiyle koruma altına aldığı inkılap kanunları listesinin dinle irtibatı

Kur'an-ı Kerim'de Yüce Allah 'Peygamber size neyi emrettiyse onu yapın, neden sakındırıysa ondan da kaçının',²⁷ 'O kendi heva ve hevesiyle konuşmuyor. O kendisine vahyedilen bir vahiyden başka bir şey değildir'²⁸ buyurmuştur. Öyleyse hadistlere uygun davranmak Allah'ın bir emri anlamına gelmektedir. Bunu bilen bazı kötü niyetli insanlar, hadisin toplum üzerindeki otoritesinden faydalanmak suretiyle, örf-âdete uygun riv ihdas etme yoluna teşebbüs etmişlerdir. Anadolu toplumunda bu şekilde olan dinin topluma yansımaları, Hıristiyan ya da Yahudi toplumlarında kendisini Tevrat ve İncil'e uyarılama şekliyle olacaktır. Bu da toplumun şekillenmesinde dinin ve dinî değerlerin ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Bir toplumun herhangi bir konudaki âdetlerini inceleyerek, mesela; evlenme ya da ölüm esnasında yapılan uygulamaları, o toplumun ne kadar dini bir toplum olduğu ya da hangi dinin o toplumda etkili olduğu kolayca anlaşılabilir. Bu durum, hayatın her alanında dinin kendisini hissettirdiğini ve bir toplumu tahlil edebilmek için o toplumun dinini iyi bilmek gerektiğini göstermektedir. Kur'an da insanlık tarihinin başlangıcı olduğu ifade edilen Hz. Adem aynı zamanda bir peygamberdir. Onun zamanından günümüze kadar din, fert ve toplum hayatında hep gündemde olmuş ve onun şekillenmesinde ağırlıklı yerini hissettirmiştir. Bu bazen ilahî din olurken bazen de beşerî din olmuştur. ancak insanın içinde bir ihtiyaç olarak hissettiği kutsal bir varlığa inanma arzusu, her zaman fert ve toplum tarafından bir şeylerle doldurulmuştur. Madde ve mana yönü olan biz insanlar, maddî yönümüzün yeme içme gibi ihtiyaçlarını temin ederken, manevî yönümüzün ihtiyacı olan sığınma, çaresiz kaldığı zaman yardımına müracaat edilecek birisinin olduğuna inanma "Nerden geldim? Neyim? Nereye gideceğim?" gibi sorulara tatmin edici bir cevap bulamadığımız zaman mutluluğu elde edemeyeceğiz demektir. İnsanın maddî ve manevî yönünü bir kuşun iki kanadına benzetirsek, bunların ikisine sahip olduğu zaman amaca ulaşılabilir. Bu da en sistemli bir şekilde din kurumuyla çözüme kavuşturulmuştur. Bütün bunlar, toplum için olduğu gibi fert için de dinin önemini ortaya koymaktadır.

27 59. Haşr, 7.

28 53. Necm, 3,4.

DİN DEVLET İLİŞKİSİ VE DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

Izzet ER*

Özet:

Her devletin, vatandaşlarının davranışlarına şu veya bu şekilde yön veren bir dinte aynı ortamı paylaştığı bir vakıdır. Tarihi süreç içerisinde din-devlet ilişkileri, devletin dine müdahale sınır ve ölçüleri başta Batı ülkelerinde olmak üzere diğer ülkelerde de gündemi sıklıkla meşgul eden konulardan olmuştur. Sosyal olaylarda yaşanan değişim ve gelişimlere paralel olarak din-devlet ilişkilerinde de zaman içerisinde yeni gelişmelerin kaydedildiği ve bu konularda farklı telakkilerin ortaya çıktığı görülmektedir.

Bu makalede din olgusunun toplumların hayatındaki önemi, din-devlet ilişkileri; devlet yapımız içinde temsil ettiği değerler, üstlendiği hizmetleriyle Diyanet İşleri Başkanlığının kuruluşundan günümüze icra ettiği fonksiyon ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din, Devlet, Diyanet İşleri Başkanlığı

The Relation Between State and Religion and The Presidency of Religious Affairs

Abstract:

It is the fact that every state shares same climate with a religion which leads behaviours of people by some means or other. Throughout history, the relationship between religion and state and the extent of state intervention in religion has frequently been one of the main issues in every country, especially Western countries. It can be seen that new developments and various viewpoints has occurred parallel to changes and developments in social events over time.

In this article, the significance of religion in social life, the relationship between religion and state, its values represented in our state and the function of The Presidency of Religious Affairs with its services from its foundation until now is handled.

Key Words: Religion, State, The Presidency of Religious Affairs

* Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi Öğretim Üyesi ve Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

BİBLİYOGRAFYA

- ABDÜLBÂKÎ, Muhammed Fuâd: *el-Mu'cemu'l-mufehres li-elfâzi'l-Kur'ân'i'l-Kerîm*, İstanbul 1982
- AHMED b. HANBEL. *el-Müsned*, Beyrut 1405/1985.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-Buhârî: *el-Câmiü's-Sahîh*, İstanbul ts., 1315'den ofset.
- DOĞAN, Mehmed: *Büyük Türkçe Sözlük*, İz Yayıncılık, yy, 1996.
- DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahmân en-Dârimî: *Sünenü'd-Dârimî*, (th. Mustafa el-Biğâ), Dimaşk, 1412/1991.
- EBÛ DÂVÛD, Süleyman İbnü'l-Eş'as es-Sicistânî: *Sünenü Ebî Dâvûd*, İstanbul ts. ofset.
- EBÛ ZEHRÂ, Muhammed, *İslâm Hukuku Metodolojisi, (Fıkâh-Usûlü)* çev. Abdulkadir Şener, Ankara 1981.
- ETİK, Arif, *Farsça-Türkçe Lügat*, İstanbul 1968.
- HALLÂF, Abdulvehhâb, *İlmu Usûli'l-fikh*, İstanbul 1991.
- İTR, Nureddin: *Menhecü'n-nakâ fi ulûmi'l-hadîs*, Dimaşk 1401/1981.
- İBN HACER, Ebu'l-Fadl Şihabuddin Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Fethu'l-bârî bi-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, nşr., Abdurrahman Muhammed, Beyrut 1402.
- İBN MANZÛR, Ebu'l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânü'l-arab*, Beyrut ts.
- İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, *Sünenü Ibn Mâce*, (thk. M. Fuad Abdülbâkî), Beyrut ts.
- KARAMAN, Hayreddin, *Hadîse Dâir İlimter ve Hadîs Usûlü*, İstanbul 1965.
- MÂLİK b. ENES: *el-Muvatta'*, (thk. M.Fuad Abdülbâkî), Beyrut 1406/1985.
- MEVDÛDÎ, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, İstanbul 1986,
- MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyn Müslim İbnü'l-Haccac el-Kuşeyrî, *Sahîhu Müslim (el-Câmi'u's-sahîh)*, I-V, (nşr. Muhammed Fuad Abdülbâkî), İstanbul ts. ofset.
- NESÂÎ, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şu'ayb en-Neseî: *Sünenü'n-Neseî*, Beyrut ts.
- SÂLİH, Subhî: *Ulûmu'l-hadîs ve mustalahuhû: Hadîs İlimleri ve Hadîs İstılahları*, (trc. M. Yaşar Kandemir), Ankara 1981.
- TÜRK DİL KURUMU: *Türkçe Sözlük*, (haz. Hasan Eren ve dğr.), Ankara 1988.
- TIRMİZİ, Ebû İsâ: *el-Câmiu's-sahîh (Sünenü't-Tirmizî)*, Beyrut ts.
- WENSINCK, Concordance A. J. Wensinck ve dğr.: *Concordance Et Indices De La Tradition Musulmane*, İstanbul 1986, VIII - haz. W. Raven - J. J. Witkam 1988 (Çağrı Yayınları).

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

21 MAYIS 2003

DIYÂNET İŞLERİ BAŞKANLIĞI ve YAYGIN DİN EĞİTİMİ

Yrd. Doç. Dr. Ahmet KOÇ
KTÜ. Rize İlahiyât Fakültesi
Öğretim Üyesi

Sosyal gelişme ve değişme, dinamik bir toplum için vazgeçilmez olgulardır. Ancak sosyal yapı taşlarının dağılmasına ve çözülmeye yol açmaması için bu gelişim ve değişimin o toplumun kıymet hükümleri çerçevesinde gerçekleşmesi beklenir.

Bilim ve teknolojiadaki hızlı gelişmeler günümüzde kontrolü güç olan sosyal değişmelere neden olmaktadır. Bu değişimler karşısında tutunabilmek ise donanımlı olmayı gerektirmektedir. Bu donanımlar içerisinde din duygusu insanı derinden etkileyen ve iç disiplini sağlayan en güçlü motiftir. Din duygusunun fitrattaki yapısına uygun olarak açılıp gelişmesini ve insan ilişkilerinde olumlu rol üstlenmesini sağlamak, genelde eğitimden, özelde din eğitiminden beklenen görevler arasındadır.

Dini duygu ve düşüncenin oldukça renkli ve canlı olduğu Okul Öncesi Dönem ve İlköğretim'in ilk yıllarında, okullarımızda dinle ilgili bir program yoktur. İlköğretim'in 4. yılında başlayan ve Ortaöğretimin sonuna kadar devam eden din öğretimi ise, ders saati, öğretmen ve müfredât açısından yetişmekte olan neslin dinle ilgili ihtiyaç ve beklentilerini karşılamaktan oldukça uzaktır. Bu durum ailelerin ve yaygın din eğitimi veren kurumların sorumluluğunu daha da arttırmaktadır.

Örgün eğitimde ve ailede din eğitimi ve öğretimi bu makalenin alanı dışındadır. Bu makalede ülkemizde yaygın din eğitimi görevini anayasal bir kuruluş olarak yürütmekte olan Diyânet İşleri Başkanlığı'nın gelişimi kronolojik olarak ele alındıktan sonra, Başkanlığın yaygın din eğitimi alanında yürüttüğü faaliyetler incelenecektir.

1) Bütün yabancı okullarına alternatif olabilecek okullar açmak, bunu yapmak için ise devlete ve özellikle de zengin müslümanlara çok büyük görev düşmektedir. Bu sayede çocuklarımız kendi alternatif okullarımıza akın ederek bu okulların pençesinden kurtulmuş olacaklardır. Bugünkü Anadolu, Fen Liseleri ve özel okullarımız bir başlangıç olabilir. Ancak her Türk çocuğu bu okullara girebilmelidir.

2) Kanun yoluyla bütün Türkiye'deki okullarda genel öğretim içerisinde din eğitimi ve öğretimine yer vererek nesli korumalıdır. Bunu yabancı okullarda da mecburi kılmalı ve öğretmen yetiştiren okullarda da bu yola gidilmelidir.

3) Bütün vatandaşlarımızı bu gibi konularda uyanık tutmalı ve birinci şıkka teşvik etmeliyiz.

4) Devlet politikası olarak da yabancı okullarına karşı eskisinden daha kalıcı tedbirler almalı, kısaca bu okulların yıkıcı etkilerinden Türk insanı kurtarılmalıdır.

Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur

YARARLANILAN KAYNAKLAR

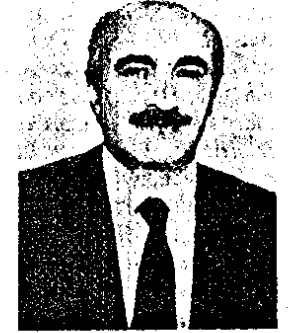
- BULGIN BEYZA** Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Derstleri, Emei Matbaacılık Sanayii Ltd. Şt. Ankara 1980.
- CILACI OSMAN**, Hıristiyanlık propagandası ve Misyoner faaliyetleri, Diyanet İşleri Başkanlığı yayımları, 1982.
- ERGIN OSMAN**, Türk Maarif Tarihi, Eser Matbaası, c. I-V, İstanbul 1977.
- EROĞLU HAMZA**, Türk Devrimi Tarihi, Eğitim Enstitüleri, Sınıf 3, Ankara 1977-1978.
- MILLİ EĞİTİM VE DİN HAYATI**, Milliyetçiler III. Büyük Kurultayı, tebliğler açıklamalar, müzakereler, Boğaziçi yayımları, İstanbul 1983.
- MEHMET AYDIN - OSMAN CILACI**, Dinler Tarihi, İmam Hatip Liseleri II. devre son sınıflar için, Arı basımevi, Konya 1980.
- MUSTAFA HALİDİ- ÖMER FERRUH**, İslâm Ülkelerinde Misyonerlik ve Emperyalizm, Terc. Osman Şekerci, Bilmen Basımevi, İstanbul 1968.
- OKIÇ MUHAMMED TAYYİB**, İslâmyette Kadın Öğretimi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayımları, Ayyıldız Matbaası, 4. baskı, Ankara 1984.
- ÖZEL OKULLAR REHBERİ**, Komisyonca Hazırlanmış, Özel okullar yayımları, İlk Ender Matbaası, 1964.
- POLVAN NURETTİN**, Türkiye'de Yabancı Öğretim, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1952.
- SEVİNÇ NECDET**, Ajan Okulları, Oymak yayımları, 3. baskı İstanbul, tarihsiz.

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞININ EĞİTİM VE YAYIN HEDEFLERİ

Prof. Dr. Ethem Ruhi FİĞLALI
Dokuz Eylül Ün. İlahiyat Fak.

Prof. Dr. Ethem Ruhi Fığlalı 1937'de Burdur'da doğdu. 1959 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Muhtelif İmam-Hatip Liselerinde, İzmir ve Kayseri Yüksek İslâm Enstitülerinde idarecilik görevleri yaptı. 1972'de İslâm Mezhepleri Tarihi alanında İlahiyat Doktoru, 1977'de Doçent, 1982'de Profesör oldu.

İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanlığı ve Rektör Yardımcılığı görevlerinde de bulunan Fığlalı, 1984'de Üniversitelerarası Kurul Üyeliğine seçildi. Halen aynı görevi yürüten Fığlalı'nın, 8 telif, 7 tercüme eseri ve çeşitli ilmi makaleleri yayımlanmıştır.

1. Durum :

633 Sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'un 1. Maddesine göre Diyanet İşleri Başkanlığı, "İslâm Dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek" üzere kurulmuştur.

Ayrıca aynı Kanununun 5. maddesinde Başkanlığın en yüksek karar ve danışma organı olarak belirlenen Din İşleri Yüksek Kurulu'nun görevleri;

- Din işleri ile ilgili konularda ilmi incelemeler ve araştırmalar yapmak,
- Dinî eserler telif ve tercüme etmek, Başkanlıkça yayımlanması istenen

telif ve tercüme eserlerin yayımına karar vermek, tetkiki istenen eserler hakkında mütalea bildirmek,

— Din ile ilgili soruların cevaplarını hazırlamak,

— Hutbe ve vaazların esaslarını tespit etmek ve örnek metinler hazırlamak,

— Yurt içindeki ve yurt dışındaki din ile ilgili yayınları izlemek, gereğine karar vermek ve karşı yayımları bilimsel mücadele esaslarını hazırlamak,

— Din hususunda toplumu ve yurt dışındaki vatandaşlarımızı aydınlatmak amacı ile ilgili çalışmaların programlarını tespit etmek,

YENİ GÜNDEM LAİKLİK, ATATÜRKÇÜLÜK, ÇAĞDAŞLIK MI?..

Diyanet'te asker danışman dönemi

Diyanet İşleri Başkanlığı'na ilk kez bir asker danışman alındı. 30 Ağustos 1997'de kadrosuzluk nedeniyle emekli edilen, Emekli Kurmay Albay Oğuz Kalelioğlu, 1.5 ay kadar önce Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz'ın danışmanı oldu. Halkla İlişkiler ve Diyanet personelinin hizmet içi eğitiminde görev yapacak olan Kalelioğlu'nun, Atatürkçü düşüncenin yerleştirilmesi ve askerine dine yaklaşımı konusunda çalışmalar yapacağı öğrenildi. Nokta, Diyanet tarihinde ilk kez yaşanan bu görevlendirmenin perde arkasını araştırdı.

Neşe SARIDOĞAN

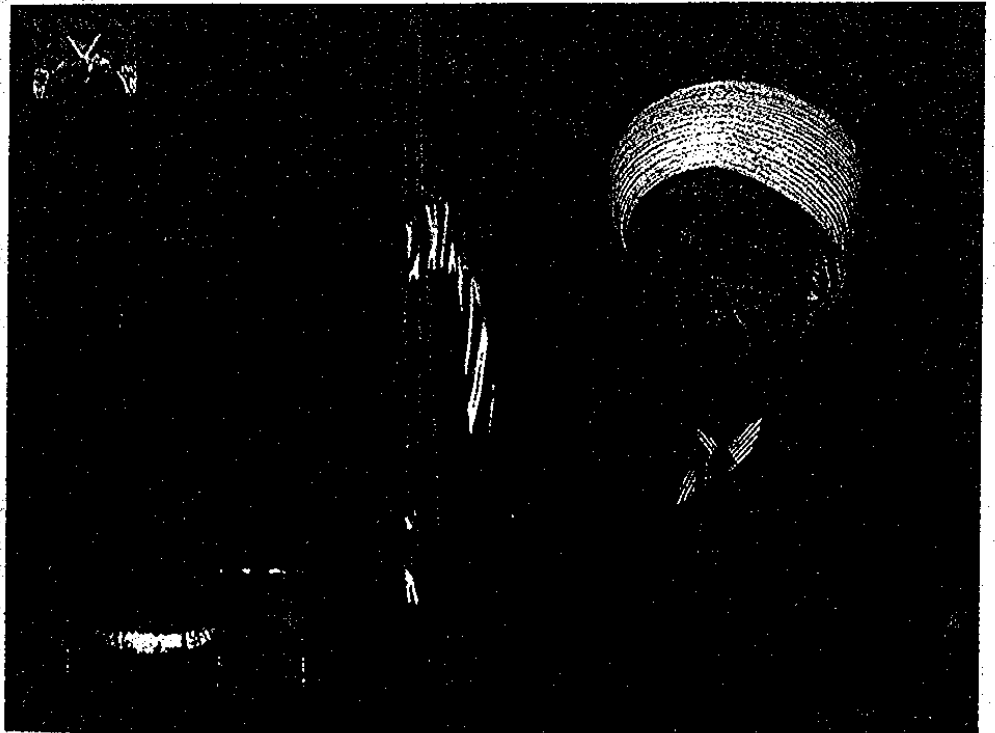
Kurulduğu günden bu yana, özellikle sol partiler ve Ale-vilerce sürekli eleştiri konu-su olan, hatta kaldırılması için dava açılan Diyanet İşleri Başkanlığı, şu günlerde yeni yapılanmalarla karşımıza çıkıyor. Önceki başkanlardan daha ılımlı bulunan ve özellikle 28 Şubat sürecinde, askerlerle paralel görüşlerini çekinmeden açıklayan Mehmet Nuri Yılmaz'ın, bu değişimde önemli bir rolü olduğu varsayılıyor. Diyanet tarihinde ilk kez, başkanlığın danışmanlığını yapmak üzere, yaklaşık 1.5 ay önce göreve başlayan Emekli Kurmay Albay Oğuz Kalelioğlu'nun da, bu değişim rüzgârında önemli etkileri olacağı iddia ediliyor.

Bugüne kadar hep Sünni ideolojileri yansıttığı ve desteklediği savunulan bir kurum Diyanet İşleri Başkanlığı. Devlet Bakanlığı'na bağlı olarak çalışmasına, devlet bütçesinden önemli miktarlarda kaynak almasına rağmen, gerek bünye-sinde kurulan Türk Diyanet Vakfı'nın ticari faaliyetleri, gerekse çeşitli il ve ilçelerdeki çalışma biçimi yönünden, adı hep sistem dışında anılır oldu. Ancak son yıllarda, özellikle türban olayı gibi konularda ılımlı fetvalarıyla, laik cumhuriyet rejimini dile getiren açıklamalarıyla, çağdaş yapılanma girişimleriyle, kısacası farklı bir yönle gözleri üzerine

çekmeyi başardı. Şu sıralar da ise, emekli bir asker danışmanı kadrosuna alarak, meraklı bakış ve bekleyişleri çoğaltmış görünüyor.

Kim bu danışman? Emekli Kurmay Albay Oğuz Kalelioğlu; Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Nokta'ya verdiği bilgiye göre, 30 Ağustos 1997 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri'nden kadrosuzluk nedeniyle emekli olan bir asker

TSK'nın çeşitli kademelerinde komutanlık görevi yapmış, özellikle 1974 yılında Kıbrıs Barış Harekâtı'nda etkin görevler almış bir albay. Magosa'yı bir ay boyunca düşmana karşı savunmuş, Magosa'ya "Gazi"lik unvanı kazandırmış. Gazi Magosa'daki özgürlük anıtının içinde, yüzbaşı rütbesiyle heykeli de bulunan Kalelioğlu'nun, savaş madalyası sahibi bir gazi olduğu belirtiliyor. Kalelioğlu, sadece Kıbrıs'ta görev yapmış. Halkla ilişkiler konusunda yurttdı-

302 TRİLYON BÜTÇELİ DİYANETİN RAMAZAN HEDİYELERİ*

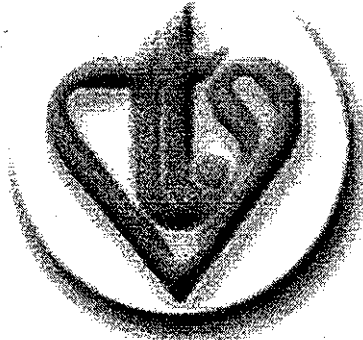
Prof. Dr. İlhan ARSEL

Her yıl olduğu gibi bu yıl da Diyanet İşleri Başkanlığı, 302 trilyon 112 milyar liralık bütçesiyle rekor kırmış durumda; hem de TBMM, Cumhurbaşkanlığı Orman, Kültür, Turizm, Çevre, Ulaştırma, Dışişleri, Bayındırlık ve İskan, Çalışma ve Sosyal Güvenlik gibi 9 bakanlık ile Denizcilik ve Gümrük müsteşarlığını geride bırakmasına! Böylesine korkunç bir bütçenin üstüne oturmuş olarak Diyanet 'Vur Patlasın, Çal Oynasın' der gibi, 74 bin 356 cami ve 76 bin 595 personelin masrafını karşıladığını ve bu arada Cami dersleri uygulamasına başladığını, 'dini kurallar' sözlüğünü hazırladığını müjdeledi milletimize! Bütçe görüşmelerinde söz alan milletvekillerimiz bir yandan 17 bin yeni imam kadrosu isterlerken ve imamların halkla bütünleşmesini öngörürlerken, diğer yandan çocuklarımızın din eğitimine 7 yaşından itibaren başlamaları ve Kur'an kursları konusunda yaş sınırlanmasının kaldırılması gerektiğini öne sürdüler. Ne var ki aralarında bir tek kişi çıkıp da 302 trilyon 112 milyarlık harcamaların karşılığında halkımıza ne gibi din verilerinin belletildiğini sormadı.

Yıllar var ki insanımızın fikrî gelişmeden yoksun ve akılcılığa yabancı yaratıklar yapmaya yarayan çağ dışı verileri Diyanet yayımlarına dayalı kaynaklarıyla sergilemeye çalışırım. Elim kalem tuttuğu süre boyunca sergilemeye çalışacağım. İnandığım odur ki, bu ülkede yaşayan her aydının görevi bu konulara eğilmek olmalıdır. ÇÜNKÜ TÜRKİYE'NİN GELECEĞİ BUNA BAĞLIDIR. Ve işte şimdi geçirdiğimiz Ramazan ayı vesilesiyle bir fırsat doğmuştur ki o da 302 trilyonluk bütçesi ile Diyanetin ramazan hediyesi dağıtır gibi halkımıza bellettiği buyrukları sergilemektir. Hemen eklemeliyim ki bu buyruklar, tıpkı diğer konulardaki buyruklar gibi öylesine aklı köreltir nitelikte şeylerdir ki bunları hafızada tutmak bile insanın beyninin sulanması için yeterlidir.

Şimdi geliniz hep birlikte, Diyanet İşleri Başkanlığı'nca yayımlanan Diyanet Dergisi'nin 11. cildinin 6. ncı sayısının 338-342'nci sayfalarında yer alan oruçla

ilgili din verilerinden bazıları okuyalım. Bunlardan biri şöyle: 'Bir defada çok miktarda tuz, zeytin çekirdeği veya olgunlaşmadan yenmeyen meyvenin tuzlanmayarak çiğ ve ham olarak yenmesi (ham ayva gibi)' orucu bozup yalnız kazayı gerektiren hallerdendir. 'Çok miktarda zeytin çekirdeği, ya da çok miktarda ham meyve nasıl yenebiliyor' diye sormayın. Sadece bilin ki orucu bu yoldan bozmuş olan kişi, bozulan orucu gününe gün tutmalıdır. Dikkat ediniz burada söz konusu olan şey 'çok miktarda tuz yemek' ya da 'çok miktarda zeytin çekirdeği yutmaktır' ya da 'olgunlaşmamış (örneğin içi olmayan ya da katı kabuklu badem vb) şeyleri yemektir. Şimdi bir de şu buyruğu okuyalım: 'AZ TUZ YEMEK ORUCU BOZUP HEM KAZA HEM DE KEFFARETİ GEREKTİREN HALLERDENDİR'. Yani az tuz yemek nedeniyle orucu bozulan kişi hem gününe gün oruç tutacak, ve hem de ayrıca keffaret olarak aralıksız olarak altmış gün oruç tutmuş olacaktır. "Neden çok miktarda tuz yiyen sadece kaza orucu tutar da,

Diyamet Vakfı Amblemi

az miktarda tuz yiyen daha büyük bir ceza olmak üzere hem kaza hem de keffaret orucu tutar" diye sormayınız, çünkü soru sorduğunuz için KAFİR sayılırsınız. Yine bunun gibi "ÇİĞ CEVİZ YERİNE OLMUŞ CEVİZ YA DA KABUKLU BADEM YERİNE KABUKSUZ BADEM YİYEN KİŞİNİN CEZASI NEDEN BÖYLE FARKLI OLSUN?" diye sormayınız. Çünkü listede bunlara taş çıkartacak daha niceleli yer almıştır ki sizi çileden çıkarmaya yeter. Örneğin yine Diyanet'in yayımlarına göre "Karşı cinsle bakarak veya düşünerek inzal olmak (boşalmak, meninin gelmesi) ya da "İnzal olmamak şartı ile öpmek" ya da "Cunup halde sabahlamak" orucu bozmayan hallerdir. Yani oruçlu bir erkeğin kadına bakmak veya güzel bir kadını hayal etmek nedeniyle "inzal olması" (boşalması) ya da "inzal olmadan" kadını öpmesi hallerinde oruç bozulmuyor ve yeniden oruç tutmak gibi bir durum söz konusu olmuyor. Fakat "Cinsel ilişki dışında kadına dokunmak veya öpmek sonucu boşalmak" orucu bozuyor ve kazayı gerektiriyor. "İnzal vuku bulmadan (yani boşalmadan) öpmek veya okşamaktan sonra oruç bozuldu zannıyla yemek içmek ise hem kaza

*Kemalist Türklük internet ağ. aracılığı ile İlhan Arsel'in izin ile yayımlanmıştır.

Tarih ve Toplum, 1.19/119, 1993 İstanbul -

KİTAPİYAT

(s.10, sa.14) müşkile; Duran (s.14, p.4, sa.52) Halka bizzat temas ettim, kendileri ile görüştim - o.m. (s.10, sa.21) Halkla bizzat temas etdi; Duran (s.14, p.4, sa.72-73) Hacı Süleyman Efendi'nin başkanlığı altında, hocalardan kurulmuş olan bu heyet en sonunda, istediklerini yerine getirerek - o.m. (s.11, sa.1) En nihayet Süleyman Efendi'nin riyaseti altında hocalardan mürekkep heyete galebe çalarak; Duran (s.15, p.2, sa.6) üyelerinden - o.m. (s.12, sa.1) erkanından (reislerinden, ileri gelenlerinden); Duran (s.15, p.2, sa.19) Bu zavallı adamlara karşı, hükümetin bizimle beraber olmadığını ifade etmenin - o.m. (s.12, sa.7) beraber olduğunu; Duran (s.15, p.5, sa.38) cepheye durum iyi oldukça - o.m. (s.12, sa.16) cephe tevsî etdikçe (genişledikçe); Duran (s.15, p.6, sa.63) fikirlerinin gelişmiş olduğuna hükmedilebilir - o.m. (s.12, sa.29) fikirlerinin tehâlûf ettiğine (zıtlığına, birbirine uymadığına) hükmlü olabilir; Duran (s.16, p.3, sa.24) başlıklı - o.m. (s.13, sa.23) matbu (basılı, tab edilmiş); Duran (s.16, p.6, sa.78-79) Tefvik bey ise Ali Kemal Paşa'nın, iyi korunması için görevlendirilmiş olduğu halde - o.m. (s.14, sa.25) Tefvik Bey ise Ali Kemal Paşa'nın hasen istikbalini temine memur olmakla beraber (iyi karşılanmasını sağlamakla görevlendirilmiş); Duran (s.16, p.6, sa.85) etmelidir - o.m. (s.15, sa.2) edebilir; Duran (s.16, p.6, sa.89) maksadını ustaca açıklamaya çalışıyordu - o.m. (s.15, sa.4) maksadını mahirane setr etmeye çalışıyordu (örtmeye); Duran (s.16, p.6, sa.102-103) tehditte - o.m. (s.15, sa.11) tehditdede (tehditlerde); Duran (s.16, p.7, sa.116) sana göre - o.m. (s.15, sa.19) bence;

Kelimelerde yapılan atmalar ve eklemeler ise:

Duran (s.9, p.1, sa.1), Sevgili Gazimiz ve büyük rehberimiz - o.m. (s.1, sa.1), Sevgili Gazimiz ve büyük rehberimiz Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine; Duran (s.9, p.3, sa.14) harp esnasında - o.m. (s.1, sa.14) harb-i umumi esnasında; D (s.10, p.1, sa.17) Rum İhtilal Cemiyetine - o.m. (s.2, sa.2) Asya-yı Suğra Rum İhtilal Cemiyetine; D (s.10, p.1, sa.21) için felaketin - o.m. (s.2, sa.4) için yakın bir felaketin; D (s.10, p.2, sa.40) Bazıları da sadece iyilik - o.m. (s.2, sa.13) Bazıları da atıfet; D (s.10, p.3, sa.62) seçkin subaylar - o.m. (s.2, sa.24) seçkin tanınan subaylar; D (s.10, p.4, sa.85) ordu subayları arasında kurulmaya başladığını duyduğumuz teşkilatlanmanın - o.m. (s.3, sa.8) ordu zabitanı arasındaki şayi olan hususi teşekkülün; Duran (s.10, p.4, sa.106) tarafından valiye - o.m. (s.3, sa.19) tarafından telefonla valiye; Duran (s.12, p.2, sa.57) kaybetmeye başladı - o.m. (s.7, sa.1) kaybetti; Duran (s.13, p.2, sa.69) cephenin yükünün bir kısmının bunlara da verilmesi - o.m. (s.8, sa.25) cephenin yükünün bunlara da tahmil; Duran (s.13, p.3, sa.87) Bana elinde tuttuğu kuvay-ı... - o.m. (s.9, sa.7) bana kuva-yı...; Duran (s.13, p.3, sa.93) taşıdığını, kendi - o.m. (s.9, sa.10) taşıdığını anlamak için, kendi; Duran (s.13, p.3, sa.19) edemeyeceğimizi kesin şekilde anlattım - o.m. (s.9, sa.19) uzak kaldığımızı anlattıktan sonra; Duran (s.14, p.6, sa.77-80) kurtarılmasını yalvarıyor. General durum karşısında şaşırıyor, daha önce almış olduğu raporlara rağmen, davranışını değiştiriyor - o.m. (s.11, sa.3-4) General aldığı raporlara rağmen, burada böyle mülayim bir ruhun da yaşayabileceğini görünce tavrını değiştiriyor; Duran (s.14, p.7, sa.92) göstermekten, adeta kiskanırdı - o.m. (s.11, sa.11) göstermekten kiskanırdı; Duran (s.15, p.2, sa.10) bu şahıslar ve hüviyetleri - o.m. (s.12, sa.2) şahsı ve hüviyeti, Duran (s.15, p.4, sa.29) yapıyorlardı. İzmir'de Yunanların - o.m. (s.12, sa.11-12) yapıyorlardı ve Yunanların; Duran (s.15, p.4, sa.35-36) korkarak, gizli faaliyetlerde bulunup, İtalyan işgalini istiyorlardı - o.m. (s.12, sa.14) ihtirazen (sakınarak) İtalyan işgalini gizlice talep

ediyorlardı (istiyorlardı); Duran (s.16, p.2, sa.12-13) özel bir tren ile oraya gelebilmem - o.m. (s.13, sa.16) tren-i mahsus ile müsta'cilen oraya gelebilmeme (acele); Duran (s.16, kp.3, sa.29) İstanbul Hükümetinin dışına - o.m. (s.13, sa.26) İstanbul Hükümeti'nin emrinden harice çıkmamasını; Duran (s.16, p.6, sa.72) adamlar - o.m. (s.14, sa.22) adam.

1 Prof. Dr. Kocatürk AAMD'nde (VII/21 (Temmuz 1991) s.691) yayınladığı yazıdan dolayı Sayın Duran ve okuyucularından özür dilemektedir. İki yazı arasındaki farklar (transkripsiyon ve sadeleştirme), Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığı'na gönderilmiş, yayınlanması Prof. Kocatürk'ce reddedilmiştir. Tüm aramalara karşın, yazarın sözünü ettiği "100. Yaşında Celal Bayar'a Armağan" (Tercüman Yay., 1982) bulunmamıştır.

2 Duran, Tülay (yayına haz.) Batı cephesinde Kuvay-ı Milliye'nin kuruluşu ve Faaliyetleri (Celal Bayar). *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi* 15 (Mayıs 1986) s.17, dn.18'de Bergama'nın işgalinin 19.6.1919 olduğu belirtilmektedir. (Kocatürk Utkan, *Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi*, 1919 - 1938 s.42). Bergama, 12.6'da Yunanlarca işgal edilmiş, 15.6'da millî kuvvetler baskınla geri almış (A.g.e., s.40); 19.6'da millî kuvvetler Bergama'yı tahliye etmiş ve 20.6'da Yunan kuvvetleri Bergama'yı ikinci kez işgal etmiştir. (A.g.e.s.42). Duran, s.17, dn.36'da rapor ekindeki belgenin dosyalarında bulunmadığını belirtmektedir. Ali Kemal Sırrı, Demirci Mehmet Efe'ye yazdığı, 25.8.1335 tarihli mektubunda, Demirci'nin mektubunu aldığını, enistesî Mustafa Beyi silâhlar için Karahisar'a gönderdiğini, fakat istenen miktarda malzeme bulunmadığını yazmış, Selâhattin Bey'in Konya'ya vardığını, Karahisar civarındaki millî kuvvetlere halktan toplanan silâhların verildiği belirtilmiştir. Ayrıca İstanbul-Nazilli arasında kendisine bir görev verilmesi için kolaylık gösterilmesini istemiştir. (bk.ek)

3 Duran.s.(sayfa)10, p (paragraf), 4, sa(satır) 71; s 11,p.2, sa 29; s 13 p.2, sa 65

4 Duran. s 15 p.1 sa 3-4-o.m. (orijinal metin) s 11 sa. 28

5 Duran. s 14 p.1, sa 1 -o.m s 9 sa 25

6 Duran. s.14. p.2, sa 24 -o.m. s 10, sa 7.

7 Duran. s.14, p.4 sa 62 -o.m s. 10, sa 26.

8 Kısaltmalar aşağıda belirtildiği gibidir: D.: Duran, s.: Sayfa sa Satır, o.m.: orijinal metin A g e.: Adı geçen eser, p.: paragraf

"Diyânet" Üzerine Hollandaca Bir Kitap

AHMET YÜKSEL / IPEK CLAASZ-COOCKSON

DIYANET, EEN REIS DOOR DE KEUKEN VAN DE OFFICIELE TURKSE ISLAM : (Diyânet, Resmî Türk İslâmının Mutfağından Bir Yolculuk), JAK DEN EXTER, CENTRUM BUITENLANDERS PEREGRINUS (Peregrinus Yabancılar Merkezi), BEVERWIJK, 1990, 126 SAYFA.

Türkiye'nin laiklik sistemi ile Batı'nın laiklik sistemleri birbirinden çok farklıdır Türkiye laikliği, din ve devlet işlerinin tamamen aynı tutulduğu Hollanda sistemine değil, daha çok dinin devlet denetiminde olduğu İngiltere veya İsveç sistemine benzemektedir. Türkiye'de devlet, dinî hayatın düzenlenmesini büyük ölçüde etkilemektedir. Devletin dine müdahalesi başta Diyânet İşleri Başkanlığı vasıtasıyla ve Millî Eğitim Bakanlığı ile olmaktadır.

Bu müdahale, M.E.B. okullarında din dersleri, İmam-Hatip Eğitimi ve İlahiyat fakülteleri şeklinde tezahür ederken; Diyânet, vaaz ve irşat hizmetleri, Kur'an Kursları, imamlar ve diğer gö-

6-16

Din-Devlet İlişkileri Bağlamında
Diyabet

Açık Oturum

Yöneten: Ali Bulaç
Dr. Tayyar Altıkulaç, Prof. Dr.
M. Akif Aydın, Bahri Zengin

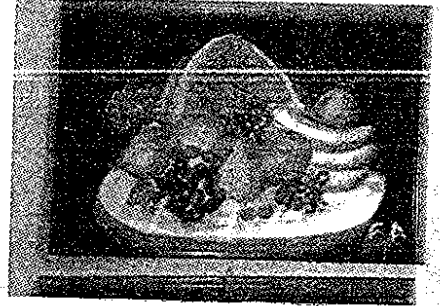
İZLENİM

Aylık Dergi
Mayıs 1995 - Sayı: 21

29-32

Cezayir'li Polisler

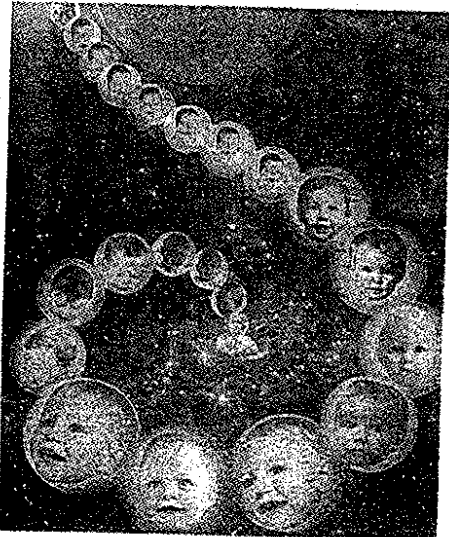
65-67

Bir Işık ki Sımsiyah

BU AYIN İZLENİMİ

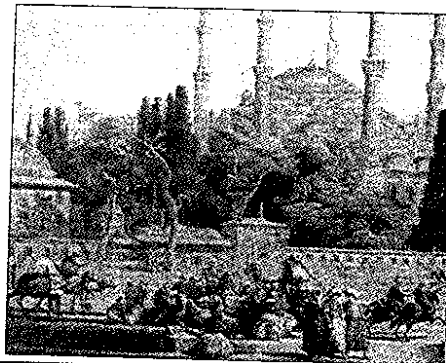
53-55

Orda Bir Gen Var
Uzakta

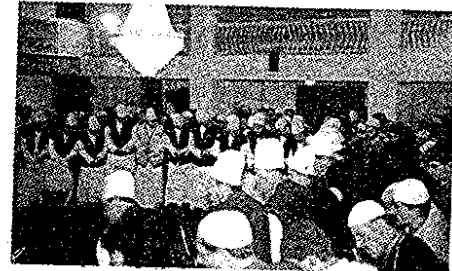
68-69

Câm-Com'den
Seyredilen Maceramız: İstanbul

49-52

Bosna-Hersek'te
Mevlevîler

İZLENİM-4

23 MART 2005

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

PDF

SUSTAINING TURKISH-ISLAMIC LOYALTIES: THE *DIYANET* IN WESTERN EUROPE

Nico Landman

Among Muslims in Western Europe, those of Turkish origin form one of the largest ethnic groups. Since the 1960s they have established religious organisations whose structures and cultural orientation are shaped by both the European context and the Turkish background. More than other countries in the Muslim world, the Turkish republic is built on secular principles, yet paradoxically it is involved more than any other Muslim country in organising the religious life of its citizens who live in Western Europe – mainly through the activities of the Turkish Directorate of Religious Affairs (*Diyanet İşleri Başkanlığı*, shortened as *Diyanet*). We examine how this organisation has contributed, and continues to do so, to the institutionalisation of Islam in Western Europe, focusing particularly on the relationship between Turkish national and Muslim religious identities in the message conveyed by the *Diyanet* to Turkish immigrants. The problems arising from the *Diyanet's* efforts to transplant its norms and structures of authority into the West European context are also assessed.

The position of the Diyanet in the Turkish republic

In the years after the First World War, major political and cultural changes took place in Anatolia. After a war of independence, a republican form of government was adopted and the first president, Mustafa Kemal Atatürk, embarked on a radical reform programme. The Kemalist reforms in Turkey were secularist in the sense that they restructured several social institutions, and placed these on

¹ See Bernard Lewis, *The Emergence of Modern Turkey*, Oxford University Press, 1961; Niyazi Berkes, *The Development of Secularism in Turkey*, Montreal: McGill University Press, 1964; repr. London: Hurst, 1977, chapters 15-17.

a non-religious base, but they did not separate the spheres of state and religion entirely. They led rather to state intervention in religious affairs, and even to state hegemony over the religious establishment. The state's main instrument was the '*Diyanet*', set up in 1924 as a department for the administration of mosques and the appointment of imams and preachers.²

Alongside its purely administrative tasks, the *Diyanet* also seeks to enlighten the Turkish public about Islam. It pursues this function by for example, distributing religious publications, organising Quran courses, and issuing *fatwas*. With almost 90,000 employees the *Diyanet* is today one of the larger bodies in the Turkish state. Its position is anchored in the Constitution of 1982: the article in question underlines its loyalty to the principle of secularism (*laiklik*), and its contribution to national unity. Accordingly, it is possible to say that the *Diyanet* represents the 'official' Islam of the Turkish republic.

The nature and position of the *Diyanet* have been criticised by secularists and Islamists alike. Some secularists have argued that its very existence contradicts the principle of secularism, which they interpret as the state's non-involvement in religious affairs, or at least its equal treatment of different communities, religious or otherwise. The *Diyanet* has also been under attack not only because of its mere existence, but because of the way it fulfils its tasks, especially since the so-called 'Rabita affair', when a Turkish journalist discovered that the Saudi-based Muslim World League was paying the salaries of some of the *Diyanet* imams.³

Leftist authors see the *Diyanet* not as a protector of the secular principles on which the state is built but as a conservative religious force within Turkish society. This position is shared by most Alevis (Turkey's Shiite population, who are estimated to make up 10-20 per cent of the total population), who add to the criticisms mentioned above the fact that the *Diyanet* support Sunni Islam, but not alternative interpretations, including Alevi Islam, on any comparable scale. Referring to the principle of equal treatment

² See Gotthard Jäschke, 'Der Islam in der neuen Türkei. Eine rechtsgeschichtliche Untersuchung', *Die Welt des Islams*, 1 (1951), pp. 5-174, esp. pp. 88-110; Binnaz Toprak, 'Die Institutionalisierung des Laizismus in der türkischen Republik'; J. Blaschke and M. van Bruinessen (eds), *Islam und Politik in der Türkei*, Berlin: Berliner Inst. für Vergl. Sozialforschung, 1989, pp. 95-108.

³ U. Mumcu, *Rabita*, 2nd edn, Istanbul: Tekin Yaymevi, 2nd edn, 1987.

15 OCAK 2000

editors: HUGH POULTON
 SUHA TAJI-FARUKI
 Muslim Identity and the Balkan State, London, 1997. s 214-231
 ON'63228

- Diyanet İşleri Başkanlığı
- İmam (FKH)

8382
Din görevlilerinin sosyo-ekonomik yapılarına sosyolojik bir yaklaşım (Sivas ili örneği). TATLILIOĞLU, Durmuş. Bil. Uz. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, 1989. 175s.
Danışman: Prof.Dr.Yıldırım Arsan. Özet dili: Tü, İng.

12 OCAK 1994

040576
DIYANET İŞLERİ
BAŞKANLIĞI

Doğan, İsmail: "Cumhuriyet Dönemi Yaygın Eğitim İçinde Diyanet İşleri Başkanlığının Yeri", Yüksek lisans tezi (Danışman: Doç. Dr. Saffet BILHAN), 170 s. Anb. Ü. Sos. Bil. İns. Sosyal Bil. Eğit. Prog. ve Ög. An. D. 1984.

MADDE YERİNDEN
SONRA GELEN DOKÜMAN

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

ZİRAH,

Hüseyin, "Diyanet İşleri Başkanlığına Bağlı Olarak Görev Yapan Vaizlerin Yeterlikleri ve Hizmet İçinde Yetiştirilmeleri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. Haydar Taymaz), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1987, 145 s.

13 OCAK 1993

- Diyanet İşleri Başkanlığı
- Şeyhülislam

Mehmet AKSOY

İslam Tarihi ve Sanatları
Doktora Kayıt Dond. (Tez)
Şeyhülislamlıktan Diyanet İşleri Başkanlığı'na Geçiş.

Danışman: Prof.Dr. Ahmet UĞUR
Erciyes Üniversitesi
İlâhiyat Fakültesi (Tarihsiz).

26 HAZİRAN 1996

MADDE YERİNDEN
SONRA GELEN DOKÜMAN

JACOB, X.
Réactions diverses au message de Noël
du président des affaires religieuses de
Turquie.
Proche Orient Chrétien 17 (1967), pp.
62-70

JACOB, X.

Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığının
Noel Mesajıyla İlgili muhtelif
tepkiler
Proche Orient Chrétien 17
(1967), s. 62-70

19

ilim dalı: 77M

madde: Diyanet İşleri Başkanlığı

A. Br. : c. VII, s. 382

B. L. : c. VI, s. 3245

F. A. : c. , s.

M. L. : c. VII, s. 765

T. A. : c. XIII, s. 845-846

31 EKİM 1991

YENKİT AÇISINDAN BAKILACAK

Hilafetten Diyanet İşleri Başkanlığı'na geçiş. BOYACIOĞLU, Ramazan. Doktora. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1992. 248 s., 115 ref.
Danışman: Prof.Dr. Sabri Hizmetli. Dili: Tr.

20 MAYIS 1998

Laik Türkiye devletinde Diyanet İşleri Başkanlığı. TARHANLI, İstar B.. Doktora. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1992. 233 s., 385 ref.
Danışman: Prof.Dr. İlhan Özay. Dili: Tr.

20 MAYIS 1998

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
1992 YILI
İSTATİSTİKLERİ

ANKARA —1993

HİZMETE ÖZEL

لؤلؤ

T. C. BAŞBAKANLIK
DİYANET
İŞLERİ
BAŞKANLIĞI

ANKARA

1993

T.C.
BAŞBAKANLIK
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

DİB

**TÜRK CUMHURİYETLERİ, BALKAN-KAFKAS
ÜLKELERİ, TÜRK VE MÜSLÜMAN
TOPLULUKLARINA GÖTÜRÜLEN
HİZMETLER**

(01.08.1995 – 01.08.1996)

II. AVRASYA İSLÂM ŞÛRASI
21 - 24 Ekim 1996 - İSTANBUL

وحيه الدين قره چورلى

Diyamet İşleri Başkanlığı

Va'z ve Va'z edecekler Yönetmeliği

وحيه الدين قره چورلى

Diyamet İşleri Başkanlığı

Mushaflar İnceleme Kurulu Yönetmeliği

وہدالہن قرہ مورلی

Diyamet İşleri Başkanlığı

Din İşleri Yüksek Kurulunun Toplantı ve
Çalışma Usulleri ile, Kurul Başkan, Üye,
Raportör ve Mütercimlerin Nitelikleri ve
Görevleri Hakkında Yönetmelik

وہدالہن قرہ مورلی

Diyamet İşleri Başkanlığı

Dinî Yayınlar Döner Sermayesi Yönetmeliği

T. C.
DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

KUR'AN ÖĞRETİM KURSLARI ÖZEL TALİMATI

ONGUN KARDEŞLER MATBAASI
ANKARA - 1965

وَعِدَالِدِيْنَ قَرَاهِيْوَرِيْ

Diyanet İşleri Başkanlığı

Hesabına Üniversite ve Yüksek Okullarımızda
Okuyan Burslu Öğrenciler Hakkında
Yönetmelik

BAYLAN BASIM ve CILTEVI - 12 52 95 - ANKARA
1970

FIKİR VE SANAT ESERLERİ KANUNU

Kanun No: 5846

Kabul tarihi: 5.12.1951

Birinci bölüm

Fikir ve sanat eserleri

A) Tarif

Madde 1 — Bu kanuna göre eser; sahibinin hususiyetini taşıyan ve aşağıdaki hükümler uyarınca ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri sayılan her nevi fikir ve sanat mahsulüdür.

B) Fikir ve sanat eserlerinin çeşitleri

I — İLİM VE EDEBİYAT ESERLERİ

Madde 2 — İlim ve edebiyat eserleri şunlardır:

1. Herhangi bir şekilde dil ile ifade olunan bütün eserler;
2. Her nevi rakıslar, pandomimalar ve buna benzer sözsüz sahne eserleri;
3. Bedii vasfı bulunmayan her nevi teknik ve ilmi mahiyette fotoğraf eserleriyle her nevi haritalar, plânlar, projeler, krokiler, resimler; coğrafya, topoğrafyaya, mimarlığa ait maketler ve benzerleri.

II — MUSİKİ ESERLERİ

MADDE 3 — Musiki eserleri, her nevi sözlü ve sözsüz bestelerdir.

III — GÜZEL SANAT ESERLERİ

Madde 4 — Güzel sanat eserleri; bedii vasfı haiz olan:

1. Yağlı ve sulu boya tablolar, resimler, desenler pasteller, gravürler, güzel yazılar ve tezhipler, kazıma, oyma, kakma veya benzeri usullerle maden, taş, ağaç veya diğer bir madde üzerine çizilen veya tesbit edilen eserler;

Ankara, 1952
Maarif Matbaası

23 FEB 2019

SAURINA LUCINI, Marc. Algunas reflexiones sobre el islam oficial en la República de Turquía. *Awrāq: Estudios sobre el Mundo Árabe e Islámico Contemporáneo*, 25 (2008) pp.43-74. (Interrelation between the gradual increase of the functions and responsibilities of the Presidency of Religious Affairs and the spread of Islamic movements.) [With abstracts in Spanish and English.]

Diyadin Isl.
Bak.

MARSA
SOMRA BEE... KUMAR